

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH**

Ekonomická fakulta

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2013

Bc. Šárka Tvrdíková

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

Ekonomická fakulta

Katedra práva

Studijní program: N 6208 Ekonomika a management

Studijní obor: Obchodní podnikání

Odpovědnost a ručení za jednání podnikatele

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. J. Písečka

Autor:

Bc. Šárka Tvrdíková

2013

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Šárka TVRDÍKOVÁ**
Osobní číslo: **E10698**
Studijní program: **N6208 Ekonomika a management**
Studijní obor: **Obchodní podnikání**
Název tématu: **Odpovědnost a ručení za jednání podnikatele**
Zadávající katedra: **Katedra práva**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl práce:

Cílem diplomové práce je analyzovat platnou právní úpravu odpovědnosti a ručení za jednání podnikatele a porovnat českou právní úpravu s úpravou vybraného členského státu EU. Dále popsat a analyzovat problémy vyskytující se v praxi a navrhnout jejich řešení, včetně případných vhodných změn právní úpravy.

Metodický postup:

1. Studium právních předpisů a odborné literatury.
2. Analýza právního jednání podnikatele.
3. Analýza pojmu odpovědnost a druhů odpovědnosti při jednání podnikatele.
4. Analýza odpovědných a ručících subjektů.
5. Studium soudních rozhodnutí ve věcech jednání, ručení a odpovědnosti za jednání podnikatele.
6. Zhodnocení platné právní úpravy a její aplikace v praxi.
7. Návrhy de lege ferenda.

Rámcová osnova:

1. Úvod. 2. Cíl metodika, hypotézy. 3. Analýza právního jednání podnikatele. 4. Analýza pojmu odpovědnost a druhů odpovědnosti při jednání podnikatele. 5. Analýza odpovědných a ručících subjektů - podnikatele, jeho orgánů (resp. jejich členů) a společníků. 6. Zhodnocení platné právní úpravy. 7. Komparace s úpravou vybraného členského státu EU. 8. Návrhy de lege ferenda. 9. Závěr. 10. Přehled literatury. 11. Přílohy.

Rozsah grafických prací: dle potřeby
Rozsah pracovní zprávy: 50-60 stran
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

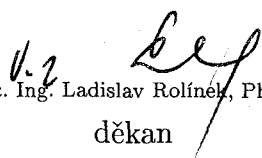
Seznam odborné literatury:

1. Štenglová, I., Plíva, S., Tomsa, a kol.: Obchodní zákoník, komentář, 13. vyd., C. H. Beck, Praha 2010 a literatura zde uvedená.
2. Pelikánová, I.: Obchodní právo. I. díl, ASPI, 2. vydání, Praha 2010.
3. Pelikánová, I., Černá, S. a kol.: Obchodní právo. Společnosti obchodního práva a družstva, II. díl, Praha, a.s., Praha 2006.
4. Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník komentář, C.B. Beck, 1.vyd., 2010.
5. Hendrych, D., a kol.: Správní právo, C.H. Beck, 7. vydání, 2009.
6. Jelínek, J.: Trestní odpovědnost právnických osob, Linde, 1. vydání, 2007.
7. Další odborná literatura a periodika zabývající se tématem.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jiří PÍSEČKA**
Katedra práva

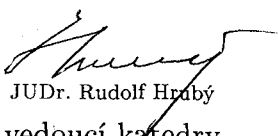
Datum zadání diplomové práce: **10. února 2011**

Termín odevzdání diplomové práce: **29. dubna 2012**

doc. Ing. Ladislav Rolíněk, Ph.D.

děkan

JIHOČESKÁ UNIVERZITA
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
EKONOMICKÁ FAKULTA
Studentská 18 (20)
370 05 České Budějovice

JUDr. Rudolf Hrabý
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 16. března 2011

Prohlašuji, že v souladu s § 47 zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to - v nezkrácené podobě/v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Ekonomickou fakultou - elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum

Podpis studenta

V Českých Budějovicích 30. 4. 2013

Poděkování

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu diplomové práce Mgr. Jiřímu Písečkovi za odbornou pomoc a cenné rady, které mi v průběhu vypracovávání práce poskytoval.

Obsah:

Seznam použitých zkratk:	4
1 Úvod:	5
2 Metodika práce:	7
3 Analýza jednání podnikatele:	8
3.1 Úprava jednání podnikatele podle ObčZ.....	8
3.2 Úprava jednání podnikatele podle ObchZ – přímé jednání podnikatele.....	9
3.2.1 Podmínky pro vznik funkce.....	10
3.2.2 Vznik a zánik oprávnění jednat jménem statutárního orgánu	11
3.2.3 Rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby...	12
3.2.4 Statutární orgán.....	13
3.3 Úprava jednání podnikatele podle ObchZ - nepřímé jednání podnikatele.....	15
3.3.1 Zákonné zastoupení podnikatelů	15
3.3.2 Smluvní zastoupení podnikatelů.....	17
3.3.3 Prokura.....	18
4 Práva a povinnosti statutárních orgánů:	20
4.1 Společníci v. o. s.	20
4.2 Komplementáři k. s.	22
4.3 Jednatel s. r. o.....	22
4.4 Představenstvo a. s.	25
4.5 Představenstvo družstva	26
4.6 Péče řádného hospodáře	27
4.7 Smlouva o výkonu funkce.....	28
4.8 Pověření obchodním vedením.....	30
5 Právní odpovědnost:	32
5.1 Právní následky při porušení právní povinnosti.....	33
5.2 Rozlišení právní odpovědnosti.....	34
5.3 Soukromoprávní delikty.....	34
5.4 Veřejnoprávní delikty.....	35
5.4.1 Trestné činy	35

5.4.2 Přestupky a správní delikty.....	36
6 Odpovědnost statutárních orgánů:	38
6.1 Odpovědnost statutárních orgánů vůči společnosti.....	38
6.1.1 Odpovědnost za škodu.....	39
6.1.2 Nárok společnosti na náhradu škody	42
6.1.3 Odpovědnost za porušení zákazu konkurence	43
6.1.4 Odvolání člena statutárního orgánu z funkce	45
6.1.5 Neposkytnutí plnění společností.....	45
6.1.6 Smluvní pokuta.....	47
6.2 Odpovědnost statutárních orgánů vůči společníkům	48
6.3 Odpovědnost vůči třetím osobám podle insolvenčního zákona.....	49
6.4 Trestněprávní odpovědnost právnických osob -podnikatelů.....	50
7 Ručení statutárních orgánů:	53
7.1 Ručení ve vztahu k věřitelům společnosti.....	53
7.2 Ručení v souvislosti s neplatností usnesení valné hromady.....	55
7.3 Ručení v souvislosti s vyplácením podílů na zisku společnosti.....	56
7.4 Ručení v souvislosti se svoláním mimořádné valné hromady	58
8 Modely trestněprávní odpovědnosti právnických osob:	59
9 Zavedení trestněprávní odpovědnosti v ČR:.....	60
10 Obsah zákona č. 418/2011 Sb.:	61
10.1 Funkce zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim	62
11 Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob na Slovensku:.....	64
12 Analýza zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: ..	66
12.1 Část první – obecná ustanovení.....	66
12.2 Část druhá – základy trestní odpovědnosti právnických osob	68
12.3 Část třetí – tresty a ochranná opatření.....	71
12.4 Část čtvrtá – zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám.....	75
12.5 Část pátá – zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou.....	78
12.6 Část šestá - účinnost.....	79
13 Návrhy de lege ferenda:	80
13.1 Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin § 6 – ČR..	80

13.2 Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin § 6 – právnické osoby zřízené podle zvláštního zákona	81
13.3 Trestní odpovědnost právnické osoby § 8.....	82
14 Závěr:.....	84
14.1 Summary	86
15 Seznam použitých zdrojů:.....	87
<i>Knižní a elektronické:</i>	<i>87</i>
<i>Právní předpisy:.....</i>	<i>90</i>
<i>Judikatura:</i>	<i>91</i>
16 Seznam příloh:	

Seznam použitých zkratk:

IZ - zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

NObčZ - zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

o. s. ř. - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ObčZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

ObchZ - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

OR - Obchodní rejstřík

TOPO - trestní odpovědnost právnických osob

TR - Rejstřík trestů právnických osob

TŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZKV - zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání

ŽZ - zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

1 Úvod:

Při rozhodování o tématu mé diplomové práce jsem vycházela z již nabytých zkušeností, které jsem získala během zpracovávání tématu právní jednání podnikatele v bakalářské práci.

Cílem této diplomové práce je podat výklad k tématu odpovědnost a ručení statutárních orgánů obchodních společností, jelikož výkon funkce statutárního orgánu znamená řadu práv a povinností, jejichž opomenutí či nesprávné plnění může mít pro společnost i jednotlivce dalekosáhlé důsledky. Součástí práce je též analýza zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, jelikož se domnívám, že tento zákon znamená značný průlom v českém právním řádu a zároveň souvisí s výkonem funkce statutárních orgánů.

V první, a také nejrozsáhlejší části práce, vymezím možné způsoby jednání podnikatele, především podle úpravy obsažené v obchodním zákoníku, a dále se budu zabývat právy a povinnostmi jednotlivých statutárních orgánů obchodních společností. Po úvodu do tématu následují kapitoly týkající se řešení problematiky odpovědnosti a ručení statutárních orgánů, podle platné legislativy.

V praktické části je zpracována výše zmíněná analýza zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, jelikož se jedná o zcela nový a velmi diskutovaný zákon, který doposud v českém právním řádu neexistoval. Po vymezení základních modelů trestní odpovědnosti právnických osob jsem se zaměřila na rozbor jednotlivých částí zákona tak, abych na závěr práce mohla zhodnotit jak obsahovou stránku, tak zároveň navrhnout možné změny či upřesnění některých ustanovení.

Česká republika se s problematikou trestní odpovědnosti právnických osob musela legislativně vypořádat především z důvodu členství v Evropské unii, která úpravu trestní odpovědnosti právnických osob po svých členech vyžaduje. Způsob, jakým se členové Evropské unie vypořádají s úpravou trestní odpovědnosti právnických osob, je ponechán na úvaze každého státu samostatně, což umožňuje zohlednit rozdíly mezi právními řády a právními zvyklostmi jednotlivých zemí. Evropské státy, které již tuto problematiku upravily, používají model nepravé nebo pravé trestní odpovědnosti

právnických osob, přičemž ke druhému jmenovanému se ve své právní úpravě, stejně jako například Belgie, Nizozemsko či Francie, přiklonila i Česká republika. Vysvětlení modelů trestní odpovědnosti právnických osob bude řešeno v samostatné kapitole, kde jsou popsány rozdíly a principy, na jejichž základě modely fungují.

Dalším úkolem, vyplývajícím ze zadání mé práce, bylo porovnat právní úpravu České republiky s vybraným státem Evropské unie. Rozhodla jsem se tudíž porovnat úpravu trestní odpovědnosti právnických osob u nás a na Slovensku, především kvůli společné historii a kvůli jazykové blízkosti českého a slovenského jazyka.

Vzhledem k tomu, že zmíněný zákon č. 418/2011 Sb. nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2012, neměla jsem možnost analyzovat rozsudky soudů, jelikož prozatím nebyl žádný zveřejněn. Jsem si vědoma, že mnou provedená analýza zákona čítajícího 48 ustanovení není komplexní ani vyčerpávající, ale mým cílem bylo nový legislativní předpis důkladně prostudovat, upozornit na důležité momenty z hlediska obsahu a hlavně přiblížit problematiku trestní odpovědnosti právnických osob například mým spolustudentům. Osobně si myslím, že téma trestní odpovědnosti právnických osob představuje v právním řádu naší země velký průlom a bude jistě zajímavé sledovat, jak se zákon osvědčí v praxi.

2 Metodika práce:

Za cíl své diplomové práce jsem si stanovila analyzovat platnou právní úpravu zabývající se právním jednáním podnikatele, odpovědností a ručením statutárních orgánů a dále analyzovat zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Svou pozornost jsem zaměřila především na přiblížení obsahu zákona č. 418/2011 Sb., jelikož považuji za důležité správně se orientovat v právním řádu naší země a institut zavedení trestní odpovědnosti právnických osob považuji za velmi užitečný. Po prostudování jednotlivých ustanovení zákona spolu s komentářem k zákonu jsem svou pozornost zaměřila na odborné články a publikace, které mi pomohly v lepší orientaci, rozpoznání souvislostí a možného dopadu zákona v praxi. V závěru práce je shrnutí všech mých poznatků a vypracování návrhů týkajících se možných změn v ustanoveních zákona, u nichž se mi výklad či obsah jevil poněkud nejednoznačný případně neúplný.

Můj postup byl následující:

1. Studium odborné literatury, právních předpisů a judikatury týkající se právního jednání podnikatele, odpovědnosti a ručení
2. Vymezení pojmu odpovědnost a druhů odpovědnosti při jednání podnikatele
3. Analýza odpovědných a ručících subjektů
4. Studium soudních rozhodnutí ve věcech jednání, rčení a odpovědnosti za jednání podnikatele
5. Analýza trestní odpovědnosti právnických osob
6. Výklad zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
7. Porovnání problematiky trestní odpovědnosti právnických osob u nás a na Slovensku
8. Zhodnocení platné právní úpravy
9. Návrhy de lege ferenda

3 Analýza jednání podnikatele:

Zákonná úprava jednání podnikatele je dána obecně příslušnými ustanoveními občanského zákoníku, ze kterého vychází obchodní zákoník, zachovávající dělbu na osobní jednání podnikatele a na jednání v jeho zastoupení. (Eliáš, 2004)

V první části této kapitoly se zaměřím na jednání podnikatele z pohledu občanského zákoníku, a dále rozeberu tuto problematiku z pohledu obchodního zákoníku.

Jednáním podnikatele se rozumí právní jednání uskutečňované při podnikatelské činnosti, kdy podnikatelé projevují svou vůli do právního vztahu vstoupit, změnit jej nebo zrušit. Podnikatelem na území České republiky může být fyzická nebo právnická osoba, přičemž obě tyto osoby mohou jednat buď osobně, nebo v zastoupení.

3.1 Úprava jednání podnikatele podle ObčZ

Způsobilost fyzických osob k právním úkonům je v českém právním řádu zakotvena v občanském zákoníku. Dle § 7 ObčZ vzniká fyzické osobě způsobilost mít práva a povinnosti narozením a zaniká smrtí. V § 8 ObčZ je dále uvedeno, že fyzická osoba nabývá způsobilosti k právním úkonům v plném rozsahu dosažením zletilosti, tj. buď dovršením 18 let¹, nebo i dříve, a to uzavřením manželství. Soud může fyzickou osobu způsobilosti k právním úkonům zbavit nebo její způsobilost omezit, a to z důvodu duševní poruchy, která ovšem není přechodná.

Pokud fyzická osoba vykazuje nedostatek věku, může být jménem a na její účet živnost provozována, navrhne-li to její zákonný zástupce a vyjádří-li souhlas soud². (Eliáš, 2004)

Vznik právnické osoby je dán dnem zápisu do obchodního nebo jiného zákonem stanoveného rejstříku. Právnické osoby mohou tedy nabývat práv a povinností ode dne účinnosti zápisu do příslušného rejstříku. Dle § 20 odst. 1 ObčZ činí právní úkony

¹ srov. § 6 ŽZ

² O zákonných zástupcích hovoří ustanovení § 26 a násl. ObčZ a dále zákon o rodině.

právnícké osoby tj. „*ti, kteří k tomu jsou oprávněni smlouvou o zřízení právnické osoby, zakládací listinou nebo zákonem (statutární orgány)*.“

Dále z odst. 2, téhož ustanovení vyplývá, že za právnickou osobu mohou činit právní úkony vedle statutárního orgánu i jiné osoby, např. zaměstnanci nebo členové, pokud tak vyplývá ze stanov, vnitřních předpisů anebo pokud je to při zařazení těchto osob obvyklé, tzn. při standardním pracovním nebo funkčním zařazení osoby, která za právnickou osobu v konkrétním případě jedná.

Jak jsem již zmínila výše, podnikatelé mohou jednat osobně nebo v zastoupení. Právní úprava zastoupení upravuje ObčZ od § 22, ve kterém je uvedeno, že „*Zástupcem je ten, kdo je oprávněn jednat za jiného jeho jménem.*“ Zástupce si dále může ustanovit svého vlastního zástupce, pokud je tato možnost dohodnuta se zastoupeným.

3.2 Úprava jednání podnikatele podle ObchZ – přímé jednání podnikatele

Obchodní zákoník vychází z obecné úpravy jednání fyzických a právnických osob v občanském zákoníku (viz výše). Jednání podnikatele upravují ustanovení § 13 a násl. ObchZ, kde v odst. 1 § 13 je vymezena základní definice způsobu jednání podnikatele: „*Je-li podnikatelem fyzická osoba, jedná osobně nebo za ni jedná zástupce. Právnická osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce.*“

Přímým jednáním podnikatele – fyzické osoby je osobní jednání, kdy podnikatel sám činí právní úkony. U podnikatele právnické osoby se za přímé jednání označuje jednání statutárního orgánu společnosti. (Plíva, 2009)

Právnícké osoby tedy jednají přímo svým statutárním orgánem, dle § 20 odst. 1 ObčZ, kde je statutární orgán vymezen jako ten, kdo je oprávněn činit právní úkony právnické osoby ve všech věcech, a to na základě smlouvy o zřízení právnické osoby nebo na základě zakládací listiny anebo na základě zákona. Určení statutárních orgánů jednotlivých obchodních společností a družstva upravuje obchodní zákoník. (§ 85, § 101 odst. 1, § 133, § 191, § 243 odst. 2 a 3, § 245 odst. 2 a 3 ObchZ). Od těchto

ustanovení zákona je možné se odchýlit pouze v případě, že to příslušné ustanovení umožňuje (§ 85 a § 101 odst. 1 ObchZ).

V případě jiných právnických osob je statutární orgán určen zpravidla zvláštním zákonem, který dále řeší také založení a postavení takovéto právnické osoby. Určení statutárního orgánu smlouvou o zřízení právnické osoby nebo zakládací listinou je možné, jestliže není určení provedeno již zákonem. Za určení smlouvou je nutné uvažovat i určení uvedené ve stanovách připojených ke smlouvě nebo schválené zakladateli a připojené ke smlouvě³. (Plíva, 2009)

3.2.1 Podmínky pro vznik funkce

Členem statutárního orgánu může být fyzická osoba, která dosáhla věku 18 let, způsobilá k právním úkonům a bezúhonná ve smyslu zákona o živnostenském podnikání.⁴ Statutárním orgánem právnické osoby, může být i jiná právnická osoba, takový údaj ovšem musí být doplněn rovněž o údaje fyzických osob, které jsou členy jejího statutárního orgánu.

Osoby, které mají být ustanoveny do funkce statutárního orgánu nebo jeho člena, musí splňovat požadavky vyplývající ze zákona pro danou právní formu právnické osoby a kromě toho ObchZ v § 381 stanoví, že statutárním orgánem nemůže být ten, který vykonával tuto funkci u právnické osoby, na jejíž majetek byl prohlášen konkurz nebo byl zamítnut insolvenční návrh pro nedostatek majetku. To platí, pokud funkci statutárního orgánu vykonával alespoň jeden rok před podáním insolvenčního návrhu, případně před vznikem povinnosti podat insolvenční návrh. Tato překážka trvá po dobu tří let od nabytí právní moci příslušných usnesení. Pro odpadnutí překážky však musí být splněny podmínky kumulativně, což znamená, že dvě třetiny hlasů společníků zvolí či jmenují dotyčnou osobu do funkce a současně je jim tato překážka známa. (Bejček, 2011)

Při zápisu statutárního orgánu do obchodního rejstříku (dále jen OR) je nutné k návrhu doložit přílohy týkající se jmenování statutárního orgánu do funkce, doklad

³ např. u zájmových sdružení právnických osob podle § 20g) a 20h) ObčZ

⁴ *Za bezúhonnou se nepovažuje osoba, která byla odsouzena za úmyslný trestný čin spáchaný v souvislosti s podnikáním, anebo s předmětem podnikání, o který žádá nebo který ohlašuje, pokud se na ni nehledí, jako by nebyla odsouzena.* (§ 6 ŽZ)

o bezúhonnosti a čestné prohlášení, o splnění zákonem požadované podmínky pro výkon funkce.

3.2.2 Vznik a zánik oprávnění jednat jménem statutárního orgánu

Od 1. 7. 1996 se zápis statutárního orgánu do OR nepovažuje za podmínku vzniku oprávnění jednat jménem podnikatele, jako statutárního orgánu (ve všech věcech). Oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby nyní obecně vzniká okamžikem, kdy byl statutární orgán stanoveným způsobem ustaven (zvolen, jmenován)⁵.

Současná právní úprava tedy umožňuje statutárnímu orgánu jednat i v okamžiku, kdy není zapsán do obchodního rejstříku. Tato skutečnost vede často k problémům s prokazováním toho, že určitá osoba nezapsaná v OR je statutárním orgánem nebo jeho členem oprávněným jednat za statutární orgán. Důkazem může být usnesení orgánu oprávněného ke zvolení obsažené v zápise o schůzi (valné hromady, členské schůze), či písemné rozhodnutí orgánu příslušného jmenovat statutární orgán (např. rozhodnutí zakladatele o jmenování ředitele státního podniku). V ideálním případě by tedy podnikatel, který vchází do styku se statutárním orgánem nezapsaným v OR, který chce jako statutární orgán v konkrétním případě jednat, měl takový důkaz vyžadovat⁶.

I zde ovšem plátí princip ochrany dobré víry třetích osob (§ 27 odst. 2 ObchZ) v zápisy v OR. Tato skutečnost má ve vztahu ke statutárnímu orgánu právnické osoby ten význam, že jednání osoby zapsané v OR jako statutárního orgánu, i v případě, že v době jednání už statutárním orgánem není (např. z funkce byla odvolána či odstoupila), právnickou osobu zásadně zavazuje. Tento fakt by neplatil za podmínky, kdy by právnická osoba, za niž zapsaná osoba jednala, prokázala, že druhý účastník nevěděl o neoprávnění jednající osoby jednat jménem statutárního orgánu. Případnou výjimku z ochrany by musel stanovit zákon. (Plíva, 2009)

⁵ Zápis statutárního orgánu či jeho člena do OR není bez právního významu (viz § 27 odst. 2 až 7 a komentář k těmto ustanovením).

⁶ V případě, že by určitá v OR nezapsaná osoba jednala jako statutární orgán, ač by jí nebyla, bylo by takové jednání nutno posoudit podle § 15 nebo podle § 33 odst. 2 ObčZ.

3.2.3 Rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby

Rozsah oprávnění statutárního orgánu jednat jménem právnické osoby je neomezený (ve všech věcech). Jedná se o hlavní znak statutárního orgánu, který je zároveň neomezitelným. Obchodní zákoník přesto v některých případech (např. § 133, § 191 odst. 2) stanoví možnost omezení statutárního orgánu ve svém jednatelském oprávnění, zpravidla společenskou smlouvou, stanovami nebo valnou hromadou, ale současně takové omezení považuje za neúčinné vůči třetím osobám. Tento způsob omezení má jen vnitřní povahu a tudíž právnická osoba je vždy svým jednáním zavázána. Odpovědnost za jednání pak samozřejmě nese osoba, která vnitřní předpisy porušila. Neúčinnost omezení platí i v případě, že o porušení třetí osoba v konkrétní situaci věděla.

Pro upřesnění této problematiky je třeba zdůraznit rozdíl mezi určením statutárního orgánu a rozsahu jednatelského oprávnění a určením způsobu jednání statutárního orgánu, jemuž jsem se podrobně věnovala ve své bakalářské práci.

Určení způsobu jednání statutárního orgánu přichází v úvahu tehdy, má-li právnická osoba statutárních orgánů více (např. několik jednatelů u s. r. o., několik společníků u v. o. s.) nebo má-li právnická osoba statutární orgán kolektivní (představenstvo u akciové společnosti a u družstva). V případě více statutárních orgánů je nutné určit, zda může každý člen statutárního orgánu jednat samostatně nebo zda musí jednat všichni společně, případně alespoň několik z nich společně. V úpravě jednotlivých obchodních společností se uplatňuje zásada samostatného jednání, pokud společenská smlouva nestanoví jinak (§ 85 odst. 2, § 101 odst. 1 ObchZ). Stejně tak pro představenstvo akciové společnosti je stanoveno, že může jednat každý člen představenstva samostatně, pokud stanovy neurčují něco jiného (§ 191 odst. 1 ObchZ). U představenstva družstva jedná navenek předseda nebo místopředseda družstva, pokud opět ze stanov nevyplývá jiná skutečnost (§ 243 odst. 3 ObchZ). Za situace, kdy je pro právní úkon představenstva předepsána písemná forma, musí být vždy podepsán dvěma členy představenstva družstva. (Plíva, 2009)

3.2.4 Statutární orgán

Statutárním orgánem veřejné obchodní společnosti jsou všichni společníci nebo jen někteří ze společníků, pokud tak stanoví společenská smlouva (§ 85 ObchZ). Společníkem v. o. s. může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická. Pokud je za jednání společnosti odpovědný pouze některý ze společníků, dle úpravy ve společenské smlouvě, nejedná se o omezení jednatelského oprávnění, nýbrž o určení způsobu jednání statutárního orgánu. U v. o. s. platí, že každý ze společníků jedná samostatně, pokud není ve společenské smlouvě určeno jinak.

Statutárním orgánem komanditní společnosti jsou ze zákona všichni komplementáři. I v tomto případě však společenská smlouva může stanovit jako svůj statutární orgán pouze některého z komplementářů, případně pouze jednoho komplementáře. Každý z komplementářů je oprávněn jednat jménem společnosti samostatně, pokud není společenskou smlouvou vymezeno jinak (§ 101 ObchZ). Stejně jako u v. o. s. i v komanditní společnosti může být komplementářem právnická osoba, která není-li vyloučena z jednání společenskou smlouvou, jedná za společnost jako statutární orgán.

Statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným je jeden nebo více jednatelů (§ 133 odst. 1 ObchZ). První jednatel, popřípadě jednatelé, musí být určení ve smyslu § 110 odst. 1 písm.e ObchZ ve společenské smlouvě,⁷ a další jednatelé pak následně může jmenovat valná hromada § 125 odst. 1 písm. f ObchZ. Jako jednatel s. r. o. může být od 1. 1. 2001 zapsána do OR pouze fyzická osoba, která splňuje podmínku věku 18 let, je plně způsobilá k právním úkonům a bezúhonná ve smyslu zákona o živnostenském podnikání (viz kapitola Podmínky pro vznik funkce) a u níž není dána překážka provozování živnosti podle tohoto zákona. Osoba nesplňující zákonné podmínky, či osoba, na jejíž straně je překážka výkonu funkce, se jednatelům nestane, i když o tom rozhodl příslušný orgán (§ 135 odst. 2 s odkazem na § 194 odst. 7 ObchZ). Způsob jednání jednatelů s. r. o. je upraven v § 133 odst. 1 věta druhá ObchZ tak, že každý z jednatelů je oprávněn jednat samostatně nestanoví-li společenská smlouva nebo stanovy něco jiného.

⁷ §110 odst. 1 e) jména a bydliště prvních jednatelů společnosti a způsob, jakým jednají jménem společnosti

Statutárním orgánem akciové společnosti je představenstvo. Představenstvo musí mít nejméně tři členy, tato skutečnost neplatí pouze v případě, jde-li o společnost s jediným akcionářem (§ 194 odst. 3 ObchZ). První členové představenstva jsou voleni na ustavující valné hromadě (§ 171 ObchZ) nebo mohou být určeni v rozhodnutí zakladatelů (§ 172 ObchZ). Další členové představenstva jsou voleni na řádné valné hromadě, pokud stanovy neurčí, že členy představenstva volí dozorčí rada ve stanovách stanoveným způsobem. Každý člen představenstva má oprávnění jednat za společnost samostatně, nestanoví-li stanovy něco jiného. (Eliáš, 2004)

Stejně jako a. s. i družstvo má za svůj statutární orgán představenstvo, ovšem není tomu tak vždy, neboť závisí na velikosti družstva a na úpravě ve stanovách. U tzv. velkého družstva (tj. družstvo s padesáti a více členy) je statutárním orgánem představenstvo s minimálním počtem dvou členů. U tzv. malého družstva (jež má méně než padesát členů) se vytvoří představenstvo v zásadě za stejných zákonných podmínek jako u družstva velkého nebo mohou stanovy družstva určit, že působnost představenstva bude plnit členská schůze. V tomto případě je statutárním orgánem předseda družstva, popřípadě další člen pověřený členskou schůzí (§ 245 odst. 1 a 2 ObchZ). V družstvech s členstvím právnických osob, která mají méně než pět členů, určí způsob rozhodování a statutární orgán stanovy. Obdobně jako tomu bylo u předchozích obchodních společností, statutárním orgánem družstva nebo jeho členem může být jak osoba fyzická, tak osoba právnická.

V rámci určení statutárních orgánů je třeba zmínit procesní subjekt insolvenčního správce, který je osobou s dispozičními oprávněními od okamžiku prohlášení konkurzu. Insolvenční správce disponuje právy a povinnostmi, které mu ukládá jak zákon, tak soud ve svých rozhodnutích. Hlavním úkolem insolvenčního správce je jednat vlastním jménem na účet dlužníka, zejména ve věcech udržení provozu podniku. Insolvenční správce je povinen postupovat svědomitě, s odbornou péčí a vyvinou veškeré úsilí tak, aby došlo k uspokojení věřitelů společnosti. Osoby insolvenčních správců jsou zapisovány do insolvenčního rejstříku, který slouží soudu k ustanovení insolvenčního správce. (Veselá – Samková, 2006)

3.3 Úprava jednání podnikatele podle ObchZ - nepřímé jednání podnikatele

Obchodní zákoník rozlišuje dva typy úpravy zákonného zastoupení, a to obecnou § 15 a zvláštní § 13 odst. 3.

3.3.1 Zákonné zastoupení podnikatelů

Obecnou úpravou zákonného zastoupení se rozumí zastoupení ve smyslu § 15 ObchZ tím, kdo byl pověřen určitou činností při provozování podniku. Uvedená úprava zákonného zastoupení je speciální a vylučuje použití obecné úpravy občanskoprávní v § 20 odst. 2 ObčZ.

Aby mohla, určitá osoba, zastupovat podnikatele přímo ze zákona bez plné moci, požaduje obchodní zákoník naplnění dvou skutečností. Musí se jednat o osobu, která je určitou činností pověřena (zákon přitom nespecifikuje, jak takové pověření má vypadat), jeho podoba může vyplynout z vnitřních předpisů, pracovních náplní, či jiných dokumentů⁸. Druhou skutečností je, aby tato činnost byla vázána na provoz podniku. Při posuzování tohoto naplnění bude vždy záležet na konkrétní situaci.

Oprávněný zástupce tedy může činit úkony, které jsou při určité činnosti obvyklé. Obvyklost a neobvyklost prováděných úkonů je nutné dovozovat ze zvyklostí společenského a obchodního života. V praxi tak mohou nastávat problémy týkající se určení obvyklých a neobvyklých úkonů při provozu podniku. Jediný způsob, jak předejít případnému soudnímu sporu je vyžadovat předložení plné moci.

Zde uvedu zkráceně příklad z judikatury Nejvyššího soudu ČR (sp. zn. 32 Cdo 1161/2008), který řešil spor týkající se přejímky provedeného díla (smlouva o dílo), která podle žalované nebyla provedena tak, jak bylo sjednáno ve smlouvě a tudíž odmítala zaplatit požadovanou částku žalobkyni. Předmětem sporu bylo tvrzení, že žalovanou v době přejímky zastupovali zaměstnanci, kteří podle žalované nebyli oprávněni o převzetí díla rozhodnout. U této přejímky byly jak žalovaná, tak žalobkyně

⁸ např. tam, kde pověřená osoba není v pracovním poměru k podnikateli

zastoupeny svými pracovníky, u kterých soud po prozkoumání pracovních smluv dospěl k závěru, že zúčastnění pracovníci byli podle svého pracovního zařazení oprávněni v dané situaci o přejímce rozhodnout podle § 15 ObchZ. Žalovaná tedy musela žalobkyni uhradit požadovanou částku včetně úroků.

V § 15 odst. 2 ObchZ je řešen problém překročení daného rozsahu pověření zástupcem. Podnikatel je zavázán jednáním zástupce jen za podmínky, že třetí osoba o tomto překročení nevěděla a s přihlédnutím ke všem okolnostem případu ani vědět nemohla. (Eliáš, 2004)

Zvláštním případem zákonného zastoupení je zmocnění vedoucího odštěpného závodu nebo jiné organizační složky podniku jednat za podnikatele (§ 13 odst. 3 ObchZ), kdy uvedená osoba musí být rovněž zapsána v OR. Rozsah jednatelského oprávnění je vymezen ObchZ tak, že vedoucí organizační složky podniku je oprávněn činit veškeré úkony týkající se této organizační složky podniku. Možnost omezení interními pokyny nelze vyloučit, nicméně takové omezení nebude mít účinky vůči třetím osobám, v zájmu ochrany jejich právní jistoty. (Plíva, 2009)

Další typ zákonného zastoupení je vymezen v § 16 ObchZ a jedná se o zcela speciální, z hlediska konstrukce zákonného zastoupení, mimořádnou úpravu. Podle tohoto ustanovení zavazuje podnikatele i jednání jiné osoby, která k němu není v žádném právním vztahu a jejíž oprávnění jednat nelze vyvodit z pracovního či funkčního zařazení. V takovém případě půjde o případ tzv. nezmocněné jednatelství. Úkony učiněné nezmocněným jednatelem zavazují podnikatele pouze za současného splnění dvou podmínek. První podmínkou je jednání uskutečněné v provozovně podnikatele (§ 7 odst. 3 ObchZ) a druhou podmínkou je prokázání skutečnosti, že třetí osoba nemohla o neoprávněném jednání vědět. I zde je pamatováno na ochranu třetích osob v případech, kdy může dojít k příbuzenské či přátelské výpomoci. V této situaci za případnou škodu nese odpovědnost podnikatel, který se následně může hojit na zaměstnanci, jenž porušením svých povinností, jednání jiné osoby v provozovně, připustil. (Eliáš, 2004)

I zde stručně uvedu příklad z judikatury, který řešil otázku nezmocněného jednatelství, kde žalovaný usiloval o prokázání skutečnosti, že jeho pracovníci nebyli oprávněni převzít dodávku dodanou řidiči žalobce. Jelikož zboží bylo složeno v provozovně žalovaného, dodací list opatřen razítkem žalovaného a podpisem

pracovníka, nemohli řidiči žalobce vědět, že tento pracovník není k převzetí dodávky oprávněn. Po přihlédnutí ke všem skutečnostem případu a výpovědím svědků soud ve věci rozhodl ve prospěch žalobce. (rozhodnutí Nejvyššího Soudu ČR sp. nz. 32 Cdo 81/2007)

3.3.2 Smluvní zastoupení podnikatelů

Vnitřní vztah mezi zastoupeným a zástupcem se zpravidla řídí mandátní smlouvou provázenou udělením plné moci. Mandátní smlouva je upravena v § 566 ObchZ, a zástupce (mandatář) se v ní zavazuje: „*že pro mandanta na jeho účet zařídí za úplatu určitou obchodní záležitost uskutečněním právních úkonů jménem mandanta nebo uskutečněním jiné činnosti, a mandatář se zavazuje zaplatit za to úplatu*“.

Ovšem klíčovým momentem pro vznik smluvního zastoupení je udělení plné moci, které může mít dvojí podobu. Může jít o zastoupení na základě udělené prokury (§ 14 ObchZ) nebo se podnikatel může nechat zastoupit na základě obecné plné moci podle příslušných ustanovení ObčZ [§ 31 až 33b) ObčZ]. Podmínkou je dohoda o plné moci mezi zmocnitelem (zastoupeným podnikatelem) a zmocněncem (osobou, která má podnikatele zastupovat). Oprávnění udělit plnou moc má v případě právnické osoby statutární orgán či prokurista za podmínek uvedených v § 14 ObchZ.

Zmocněncem může být fyzická i právnická osoba, přičemž v případě právnické osoby je oprávněn jednat jménem statutárního orgánu. Statutární orgán je oprávněn udělit plnou moc jiné osobě či více osobám. Dále je pak v plné moci specifikováno, jak mohou zmocněnci jménem zastoupeného jednat.

Plná moc musí být určitá (§ 37 odst. 1 ObčZ), tzn. musí být jasně určeno, kdo a koho zmocňuje a současně musí obsahovat vymezení zmocněncova oprávnění (plná moc generální, speciální či individuální). Písemnou formu plné moci určuje zákon ve stanovených situacích a dále je požadována u každé generální a speciální plné moci.

Zmocněnec jedná zpravidla osobně, není-li mu plnou mocí umožněno pověřit další osobu, v případě právnické osoby vzniká oprávnění jednat statutárnímu orgánu.⁹

⁹ např. právnická osoba podle § 31 odst. 2 ObčZ

Z dalších právních úkonů učiněných takto ustanoveným zmocněncem vždy odpovídá přímo zastoupený. (Plíva, 2009)

Plná moc zaniká v případě provedení úkonu, na který byla omezena, či je-li plná moc odvolána zmocnitelem nebo je-li plná moc vypovězena zmocněncem a také v případě, zemře-li zmocněnec. Tento výčet však není kompletní. Z odst. 2 téhož ustanovení vyplývá, že plná moc zaniká také smrtí zmocnitele, nevyplývá-li z obsahu něco jiného nebo pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. Zánikem právnické osoby, jak zmocnitele, tak zmocněnce zaniká plná moc pouze tehdy, nepřechází-li její práva a povinnosti na jinou osobu.

3.3.3 Prokura

Kromě obecné občanskoprávní úpravy obsahuje obchodní zákoník zvláštní institut smluvního zastoupení, kterým je prokura. Jedná se o zvláštní plnou moc na základě smlouvy mezi podnikatelem a prokuristou.

Prokurista je dle ustanovení § 14 ObchZ zmocněn ke všem právním úkonům, k nimž dochází při provozu podniku. Podle zákona lze prokuru udělit jen fyzické osobě a v prokuře není zahrnuto oprávnění převést prokuru na někoho jiného. (Pelikánová, 2006) Ze zákonné dikce tedy plyne, že mimo okruh prokuristovy dispozice budou právní úkony týkající se oblastí nesouvisejících vůbec s podnikáním (např. nakládání s osobním majetkem podnikatele, stejně jako právní úkony jdoucí mimo provoz podniku).

Prokury existují dva druhy a to základní neboli prostá, kde není zahrnuto oprávnění prokuristy zatěžovat či zcizovat nemovitosti a prokuru rozšířenou, kde prokurista toto právo má. Mezi další možná dělení patří rozlišování prokury na individuální a kolektivní. U kolektivní prokury je třeba dále upravit postup při právním jednání.

Ke vzniku prokury je nutná písemná forma dohody o plné moci a následné vydání listiny o udělení prokury, vyhotovené podle příslušných ustanovení zákona. Udělení prokury nabývá účinnosti dnem jejího zápisu do OR.

Zánik prokury není v ObchZ nijak upraven, podpůrně tedy platí obecná úprava o zániku plné moci podle ObčZ. K zániku prokury může dojít v případě, že nastanou

určité právní skutečnosti, s nimiž by byla další existence prokury nemožná (ztráta prokuristovy způsobilosti k právním úkonům či smrt). Smrt podnikatele fyzické osoby nemusí znamenat zánik prokury, není-li toto výslovně uvedeno v listině o udělení prokury. Naproti tomu zánik podnikatele právnické osoby je vždy následkem zániku prokury s výjimkou případu přechodu prokury na právního nástupce [§ 33b odst. 2 ObčZ]. Institut prokury zaniká dnem výmazu z obchodního rejstříku.

4 Práva a povinnosti statutárních orgánů:

V této kapitole se blíže zaměřím na práva a povinnosti statutárních orgánů, které jsou odpovědny za právní jednání podnikatele. Další práva a povinnosti společníků s. r. o. či jiných orgánů kapitálových společností nebudou v této kapitole vzhledem k mému tématu řešeny z důvodu nadbytečného rozsahu práce a odklonění se od tématu.

Mezi základní povinnosti statutárních orgánů patří dodržování příslušných právních předpisů, zejména právní povinnosti stanovené obchodním zákoníkem, zákonem o účetnictví (zákon č. 563/1991 Sb.), insolvenčním zákonem (zákon č. 182/2006 Sb.) a dbát pokynů stanovených valnou hromadou či společníky, pokud nejsou v rozporu s právními předpisy.

4.1 Společníci v. o. s.

Jak už bylo v předchozí kapitole zmíněno, veřejná obchodní společnost může mít za svůj statutární orgán jednoho nebo více společníků. V případě většího počtu společníků může být jednání za společnost blíže specifikováno ve společenské smlouvě. Jedná se zejména o určení, zda může každý společník jednat za společnost samostatně či jednájí společně. Tato specifikace však nelze chápat jako omezení jednatelského oprávnění. Omezit jednatelské oprávnění společníků lze provést úpravou ve společenské smlouvě, nicméně takové omezení je vůči třetím osobám právně neúčinné.

Společníkem, čili statutárním orgánem v. o. s. může být jak fyzická tak právnická osoba. V případě právnické osoby obchodní zákoník v § 28 odst. 1 písm. e upravuje povinnost zápisu jména a bydliště fyzických osob, které tvoří členy statutárního orgánu, do obchodního rejstříku.

Pokud by nastala situace, kdy společnost má za statutární orgán jednoho společníka a tento společník odstoupí z funkce, vznik funkce statutárního orgánu automaticky přechází na ostatní společníky v. o. s. (§ 85 ObchZ) Odstupující společník je ovšem povinen vykonat veškeré neodkladné záležitosti a musí zajistit, aby o odstoupení byli informováni ostatní společníci. Samotný výkon funkce pak zaniká uplynutím jednoho

měsíce od oznámení odstoupení z funkce statutárního orgánu. Zákon zde neřeší situaci, zda je možné, aby společník, který již dříve z funkce odstoupil, se mohl znovu stát statutárním orgánem po odstoupení dalšího společníka.

Obchodní zákoník ponechává úpravu vzájemných práv a povinností v zásadě na rozhodnutí samotných společníků, kteří tak činí úpravou ve společenské smlouvě. Pokud tak společenskou smlouvou učiněno není, upravuje ObchZ práva a povinnosti alespoň v nejnужnějším rozsahu.

Obchodní zákoník dále upravuje povinnost zdržet se konkurenčního jednání, a to nejen pro společníky ve funkci statutárního orgánu nýbrž pro všechny (§ 84 ObchZ). Konkurenční jednání by mohlo vést ke střetu zájmů společníků či společnosti a tudíž by mohlo dojít k ohrožení zájmů společnosti. V případě překročení zákazu konkurenčního jednání je nutné posuzovat vždy konkrétní okolnosti případu, naproti tomu porušení zákazu může vést až k žalobě na zrušení společnosti (§ 90 odst. 1 ObchZ), či k žalobě na vyloučení společníka. I v tomto případě záleží na konkrétní úpravě společenské smlouvy, která zákaz konkurenčního jednání může modifikovat podle poměrů ve společnosti (§ 84 ObchZ).

Společenská smlouva může dále zakázat účast společníka ve statutárních či jiných orgánech společnosti, která má obdobný předmět podnikání. Veškerá tato omezení se týkají již výše zmíněného konkurenčního jednání společníků, jehož úprava vždy vychází ze společenské smlouvy v. o. s.

Společníci mají právo podílet se na řízení společnosti, přičemž se předpokládá řízení společnosti samotnými společníky podle zásad, které si dohodli ve společenské smlouvě. Zároveň mají společníci povinnost poskytnout veškeré informace o řízení společnosti ostatním společníkům, pokud o to požádají.

S otázkou řízení společnosti úzce souvisí povinnost společníků jednat s péčí řádného hospodáře, která vyplývá přímo ze zákona (§ 194 ObchZ), a v případě porušení této povinnosti, nese důkazní břemeno člen statutárního orgánu.

4.2 Komplementáři k. s.

Obchodní zákoník neupravuje v rámci regulace postavení komplementářů, jelikož pro ně platí v plné míře tatáž oprávnění a povinnosti, která náleží společníkům veřejné obchodní společnosti.

Právo podílet se na řízení společnosti nepřipadá na komanditisty a komplementáře rovným dílem, jelikož z důvodu odlišného postavení ve společnosti nenesou stejné riziko podnikání. Komplementáři, jakožto společníci ručící neomezeně, jsou vystaveni většímu riziku, a proto oni řídí operativní činnosti společnosti. Zásadní otázky právního postavení společnosti řeší všichni společníci dohromady (každý disponuje 1 hlasem), ovšem navazování vnějších vztahů s třetími osobami přísluší opět jen komplementářům. Obchodní zákoník v § 98 dále upravuje právo komanditistů na informace, obdobně jako je tomu u ostatních společníků v. o. s., kteří nejsou ve funkci statutárního orgánu, kdy toto právo může specifikovat i společenská smlouva.

Plnit své povinnosti s péčí řádného hospodáře tak, (§ 194 ObchZ), jako tomu bylo u společníků v. o. s., platí v plné míře i pro komplementáře komanditní společnosti.

4.3 Jednatel s. r. o.

Jak už bylo výše napsáno, jednatelé jsou statutárním orgánem s. r. o. jednajícím a vstupujícím do právních vztahů jménem společnosti. Zákonné vymezení jejich působnosti ovšem směřuje i do vnitřních vztahů společnosti. Jednateli je svěřeno obchodní vedení společnosti, rozhoduje o běžných záležitostech provozu podniku a současně vykonává i zákonem vymezené funkce, týkající se postavení společnosti jako právnické osoby.

Jednatel má dále povinnost vést řádně předepsané evidence a účetnictví, seznam společníků a také je povinen informovat o vedení společnosti ostatní společníky. V případě pochybení je za vzniklou škodu odpovědný jednatel, neprokáže-li, že zajistil kvalifikované osoby pro vedení účetnictví a evidence. Pokud tak učinil, budou odpovědní tyto pověřené osoby.

Vztah jednatele s. r. o., stejně tak jako v případě jiných členů statutárních orgánů společnosti, se řídí přiměřeně ustanovením o mandátní smlouvě, nevyplývá-li ze zákona nebo smlouvy o výkonu funkce, byla-li uzavřena, něco jiného (§ 66 odst. 2 ObchZ). Pokud je jednatelem společník společnosti, nelze směřovat vztah společnický ke společnosti a vztah jednatele společnosti. Jednatelé jsou povinni řídit se při výkonu své funkce zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou společnosti, pokud jsou tyto zásady a pokyny v souladu s právními předpisy či společenskou smlouvou.

Svou působnost jsou jednatelé povinni vykonávat s péčí řádného hospodáře a zachovávat mlčenlivost o věcech, jejichž prozrazení třetím osobám by společnosti mohlo způsobit škodu. (§ 194 ObchZ) V případě pochybností nese důkazní břemeno jednatel, a pokud dojde k prokázání porušení řádného výkonu, je jednatel povinen uhradit škodu společnosti.

Zákaz konkurenčního jednání pro jednatele platí v oboru podnikání společnosti či v oborech příbuzných, a v případě nedodržení tohoto zákazu nastupují sankce obecně upravené v § 65 odst. 2 ObchZ. Jednatel nesmí zprostředkovávat či obstarávat obchody společnosti pro jiné osoby a dále například nesmí být členem statutárního orgánu jiné právnické osoby s obdobným předmětem podnikání. Rozsah zákazu konkurence podle § 136 ObchZ nelze společenskou smlouvou či stanovami nijak zúžit, je možné pouze specifikovat konkrétní podmínky. Posouzení, zda se skutečně jednalo o konkurenční jednání, je třeba určit v každém konkrétním případě zvlášť. (§ 136 ObchZ)

Způsobí-li jednatelé společnosti škodu, jsou odpovědni společně a nerozdílně, a to i v případě, stanoví-li společenská smlouva (stanovy) odlišnou odpovědnost pro jednotlivé jednatele. Jiné vymezení odpovědnosti společenskou smlouvou je v tomto smyslu neplatné.¹⁰

Další povinností jednatele s. r. o. (obecně statutárního orgánu) je podat neodkladně insolvenční návrh poté, co se dozvěděl nebo k přihlídnutí ke všem okolnostem dozvědět mohl o úpadku společnosti (§ 98 odst. 2 IZ). Tato povinnost trvá i v případě, byl-li zastaven výkon rozhodnutí prodejem podniku nebo exekuce podle o. s. ř. z důvodu, že cena majetku společnosti nepřevyšuje výši závazků, které společnost má.¹¹ Jednatel je dále povinen poskytnout všechny potřebné informace a spolupracovat s insolvenčním

¹⁰ Blíže kapitola Právní odpovědnost

¹¹ Zmíněná věta neplatí, má-li dlužník ještě jiný podnik.

případně předběžným správcem tak, aby byla správně zjištěna majetková podstata podniku (§ 210 IZ).¹²

V souvislosti s právním jednáním statutárního orgánu společnosti je třeba zmínit novelu č. 351/2011 Sb. (dále jen „novela“), která mimo jiné mění ustanovení § 196a ObchZ, jehož účelem je chránit zájmy společnosti před nepoctivým jednáním osob oprávněných činit za společnost právní úkony.¹³ Hlavní změny v § 196a ObchZ se týkají podmínek zajištění závazku mezi spřízněnými osobami, které dříve upravoval odst. 1 § 196a ObchZ tím způsobem, že k poskytnutí zajištění bylo zapotřebí předchozího souhlasu valné hromady společnosti a zachování podmínek obvyklých v obchodním styku. Odst. 5 § 196a ObchZ dále ukládal v případě převzetí ručením splnění podmínek nutnosti znaleckého posudku vyhotoveného znalcem jmenovaným soudem, pokud hodnota dosahovala alespoň jedné desetiny upsaného základního kapitálu společnosti. (odst. 1 a 3 § 196a ObchZ)

Novela v této části zákona vypouští ustanovení o nutnosti udělení souhlasu valné hromady společnosti s uzavřením smlouvy, kterou společnost poskytuje zajištění osobě, oprávněné za společnost jednat a dále ruší odstavec 5 § 196a ObchZ, jenž stanoví, že „ustanovení odstavců 1 až 3 se vztahují i na převzetí ručení“ a nahrazuje jej zněním, podle kterého pro poskytnutí zajištění osobám uvedeným v odstavci 1 a 2 (osoby oprávněné jednat za právnickou osobu) je zapotřebí pouze souhlasu valné hromady. Novelou tedy byla vypuštěna podmínka nutnosti zachování podmínek obvyklých v obchodním styku, jakož i požadavek předchozího souhlasu valné hromady (v případě poskytnutí zajištění). Společnost rovněž již nemusí prostřednictvím valné hromady udělit souhlas v případě, kdy ovládající osoba poskytne úvěr, půjčku či zajistí závazek osobě ovládané. A dále dle současné právní úpravy platí, že při převzetí ručení dosahujícího alespoň jedné desetiny upsaného základního kapitálu společnosti ke dni převzetí ručení není třeba stanovit cenu ručení posudkem znalce jmenovaného soudem. (rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 3986/2009)

¹² Při nesplnění povinnosti jednatele se bude jednat o trestný čin nesplnění insolvenční povinnosti, za který hrozí trest odnětí svobody případně zákaz činnosti.

¹³ „Společnost může uzavřít smlouvu o úvěru nebo půjčce s členem představenstva, dozorčí rady, prokuristou nebo jinou osobou, která je oprávněna jménem společnosti takovou smlouvu uzavřít, nebo osobami jim blízkými nebo na ně bezplatně převést majetek společnosti jen s předchozím souhlasem valné hromady a jen za podmínek obvyklých v obchodním styku.“ (odst. 1 § 196a ObchZ)

4.4 Představenstvo a. s.

Představenstvo podle ObchZ rozhoduje o obchodním vedení společnosti, avšak zákon neuvádí kompletní taxativní výčet všech jeho kompetencí. Kolektivní usnášení představenstva je upraveno v § 66 odst. 4 ObchZ a dále v ust. § 195 ObchZ, speciální úpravou o vyhotovení zápisu z každého jednání. V zápisu je důležité jmenovitě uvést ty, kdo nehlasovali pro přijetí návrhu, a pokud tak není učiněno, uplatní se vyvratitelná domněnka, že člen představenstva, přítomný na konkrétním zasedání, odevzdal hlas pro návrh rozhodnutí. Tento fakt je důležitý při posuzování případné odpovědnosti za určité rozhodnutí¹⁴.

Mezi základní povinnosti představenstva patří vést řádně účetnictví, předkládání valné hromadě účetní uzávěrku a svolat valnou hromadu bez zbytečného odkladu za situace, kdy celková ztráta společnosti po uhrazení z možných zdrojů převyšuje polovinu základního kapitálu.

V praxi často nastává situace, kdy představenstvo přenesení část svých povinností například na ředitele společnosti či jiného zaměstnance. Ten se ovšem nestává statutárním orgánem společnosti, nýbrž jedná pouze jako její zástupce.

Výkon působnosti představenstva podléhá pravidelné kontrole valné hromady a stálé kontrole prováděné dozorčí radou. Členové představenstva jsou chráněni před nástupem majetkové odpovědnosti, v případech vynucení či zabránění určitých kroků představenstva, ze strany valné hromady nebo dozorčí rady (§ 194 odst. 4, věta první, § 201 odst. 3 ObchZ).

Člen představenstva má s akciovou společností právní vztah, který je v plném režimu obchodního práva § 261 odst. 3 písm. f. Jedná se o právní vztah posuzující se podle zákonných ustanovení o mandátní smlouvě, pokud nejsou stanoveny odchylky podle speciálního ustanovení akciového práva či odlišného ujednání ve smlouvě mezi účastníky.

Pro členy představenstva, stejně jako pro jednatele, členy dozorčí rady či popř. faktické vedoucí (§ 66 odst. 6 ObchZ), platí povinnost vykonávat svou funkci s péčí řádného hospodáře (§ 194 ObchZ), tudíž v zájmu společnosti. Nejedná se zde pouze

¹⁴ To ovšem neznamená, že ti, kdo pro rozhodnutí nehlasovali, jsou případné odpovědnosti zbaveni.

o potřebnou profesionalitu, ale i pečlivost a loajalitu. Zákon dále zvláště specifikuje některé povinnosti členů představenstva, vymezuje zákaz konkurence (§ 196 ObchZ) a upravuje případné sankce (§ 65 ObchZ).

I v případě akciové společnosti platí shodně ustanovení § 196a ObchZ tak, jako tomu bylo v předchozí kapitole. Odpovědnost a ručení členů představenstva bude dále rozebráno v samostatné kapitole, nicméně platí obdobně jako pro jednatele s. r. o. společná a nerozdílná odpovědnost členů.

4.5 Představenstvo družstva

Představenstvo je jako statutární orgán výkonným orgánem družstva, to znamená, že jedná jménem družstva ve všech záležitostech navenek, ovšem nerozhoduje za družstvo ve všech věcech. Jelikož se jedná o kolektivní statutární orgán, za družstvo jedná jeho předseda či místopředseda, neurčí-li stanovy jinak. Tam, kde zákon předepisuje pro právní úkon družstva písemnou formu je zapotřebí podpis alespoň dvou členů představenstva, tedy předsedy nebo místopředsedy, kteří jsou vždy členy představenstva, a kteréhokoliv dalšího člena představenstva.

Na činnost představenstva dohlíží členská schůze a kontrolní komise, popřípadě jiný orgán plnící stejnou funkci. Nejedná se pouze o případy, kdy představenstvo plní usnesení členské schůze, ale rovněž když vykonává svou další působnost.

Pokud stanovy družstva poskytnou předsedovi statut samostatného orgánu, vykonává takto pověřený předseda operativní (běžnou) činnost družstva. Další možností je svěřením této činnosti řediteli družstva, kdy předseda zůstává pouze prvním členem představenstva odpovědným za jeho činnost. Možnost určit ředitele družstva stanoví zákon, přičemž jmenování či případné odvolání spadá do kompetencí představenstva. Jmenovaný ředitel může, ale nemusí být členem družstva, tudíž jeho jmenování (popř. odvolání) bude plně v režimu zákoníku práce. Vztah ředitele k družstvu může být také upraven mandátní smlouvou, stejně jako tomu je například u jednatele s. r. o. nebo člena představenstva a. s.

Podle § 194 odst. 4 ObchZ je představenstvo povinné řídit se zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou, ovšem závazné se pro představenstvo stávají pouze za

předpokladu, jestliže jsou v souladu s právními předpisy a stanovami. To znamená, že pokud představenstvo nebude plnit protiprávní usnesení členské schůze, členové představenstva nebudou odpovídat za případnou vzniklou škodu.

Členové představenstva jsou povinni jednat s péčí řádného hospodáře (§ 194 odst. 4 ObchZ) a své jednání, v případě potřeby, jasně prokázat. Jak bude dále v mé práci rozebíráno (viz kapitoly 5 a 6), členové představenstva jsou odpovědní za škodu a současně ručí i za závazky družstva. (Štenglová, 2009)

4.6 Péče řádného hospodáře

Členové představenstva, jednatelé s. r. o., společníci v. o. s., komplementáři k. s. a případní vedoucí dle § 66 odst. 6 ObchZ jsou povinni vykonávat svou působnost s péčí řádného hospodáře (§ 194 odst. 5 ObchZ). Jedná se o takovou péči, kterou by hospodář, vybavený potřebnými znalostmi a dovednostmi uplatňoval odpovědně a svědomitě při péči o svůj majetek. Samozřejmě se nepředpokládá odborná kvalifikace či znalost člena představenstva nebo jednatele ve všech oblastech, ovšem jisté vědomosti ohledně předmětu podnikání společnosti mít musí.

Za případnou škodu vzniklou v souvislosti s porušením vykonávat právní povinnosti s péčí řádného hospodáře by odpovědnost nesl člen představenstva či jednatel a způsobenou škodu by musel společnosti uhradit (§ 373 a násl. ObchZ).

Členové představenstva a jednatelé jsou povinni plnit rozhodnutí valné hromady, pokud není v rozporu se zákonem. Vydá-li valná hromada protiprávní rozhodnutí, jsou členové představenstva povinni valnou hromadu na nevhodnost pokynu upozornit a o tomto upozornění vyhotovit zápis.

Další povinností pověřených osob v rámci péče řádného hospodáře je zachovávat mlčenlivost o důvěrných informacích a skutečnostech, jejichž prozrazení by mohlo způsobit společnosti škodu. Zákon přitom nespécifikuje, o jaké informace se jedná, ale nepochybně to budou všechny informace tvořící předmět obchodního tajemství (§ 17 ObchZ) a dále ty, které mohou vyvolat účinky vyjmenované v § 194 odst. 5 ObchZ.

Pojem péče řádného hospodáře bude zachován rovněž v novém občanském zákoníku v ustanovení § 159 odst. 1, kde je tento pojem vymezen jako povinnost vykonávat funkci „s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí.“ Zákon dále stanoví, že: „jedná nedbale, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky“. Tímto ustanovením zákon řeší především otázku jednání osob nezpůsobilých k výkonu funkce statutárního orgánu. Zásadní novinkou v NObčZ bude zavedení tzv. pravidla podnikatelského úsudku, které by mělo významným způsobem posílit postavení statutárních orgánů. Základem pravidla podnikatelského úsudku je, že nelze po členech statutárních orgánů společností vyžadovat, aby nesli odpovědnost za veškerá možná rizika svého jednání, pokud jednali s potřebnou mírou znalostí a v dobré víře. Posouzení takové situace nebude příslušet ani do kompetence soudce, vzhledem k předpokládané absenci ekonomického vzdělání a podnikatelských zkušeností. Od zavedení tohoto pravidla si tvůrci především slibují větší podnikatelskou volnost při obchodním vedení společnosti.

4.7 Smlouva o výkonu funkce

Obchodní zákoník v § 66 odst. 2 mj. stanoví, že „vztah mezi společností a osobou, která je statutárním orgánem nebo členem statutárního či jiného orgánu společnosti anebo společníkem při zařizování záležitostí společnosti, se řídí přiměřeně ustanoveními o mandátní smlouvě, pokud ze smlouvy o výkonu funkce, byla-li uzavřena, nebo ze zákona nevyplývá jiné určení práv a povinností.“

Vztah mezi společností a osobou pověřenou vykonávat funkci člena statutárního orgánu vzniká dnem jejího jmenování do funkce. Obsahem smlouvy o výkonu funkce jsou vzájemná práva a povinnosti, dále například ujednání týkající se odměn, ukončení funkce statutárního orgánu či konkurenční doložky. Ustanovení § 66 odst. 2 ObchZ předepisuje písemnou formu smlouvy o výkonu funkce a následné schválení smlouvy o výkonu funkce valnou hromadou nebo písemně všemi společníky, kteří ručí za závazky společnosti neomezeně. Veškerá další ujednání zůstávají plně na domluvě zúčastněných stran smluvního vztahu.

Oproti klasické mandátní smlouvě (podle § 568 odst. 1 ObchZ), kde je možné záležitosti vyplývající z mandátní smlouvy převést na třetí osobu, je ze závazku osobní povahy podle smlouvy o výkonu funkce patrné, že člen představenstva nemůže výkon funkce převést na třetí osobu (např. generální plnou mocí), protože takové převedení by bylo podle § 39 ObchZ neplatné.¹⁵

Nový občanský zákoník a připravovaný zákon o obchodních korporacích (1. 1. 2014) přináší na tuto problematiku poněkud odlišný pohled. Nový občanský zákoník ruší předchozí duplicitu mezi příkazní smlouvou, podle § 724 a násl. ObčZ, a mandátní smlouvou, podle § 566 a násl. ObchZ, a zavádí jediný smluvní typ příkazu (§ 2402 a násl. NObčZ. Ve svém § 2406 pak mj. stanoví, že *„Příkazník provede příkaz osobně. Svěří-li provedení příkazu jinému, odpovídá, jako by příkaz prováděl sám.“*

Připravovaný zákon o obchodních korporacích (č. 90/2012 Sb.) upravuje smlouvu o výkonu funkce v § 63. *„Práva a povinnosti mezi korporací a členem jejího orgánu se řídí přiměřeně ustanoveními občanského zákoníku o příkazu, ledaže ze smlouvy o výkonu funkce, byla-li uzavřena, nebo z tohoto zákona plyne něco jiného.“* V důvodové zprávě je dále upřesněno, že smlouva o výkonu funkce vzniká vždy ex lege jmenováním a vzniká jako smlouva příkazní jen v případě, že se strany nedohodnou jinak. Není tudíž výslovně zakázáno využití jiného smluvního typu, a to ani smlouvy pracovněprávní.

V ustanovení § 161 NObčZ je připuštěna možnost zmocnění jiného člena statutárního orgánu pro jednotlivý případ, aby při neúčasti jiného člena hlasoval. Zmíněné ustanovení klade důraz na jednotlivost, čili přípustnost zastoupení jen v konkrétní věci. *„Neurčí-li zakladatelské právní jednání, jak jeho členové právnickou osobu zastupují, činí tak každý člen samostatně. Vyžaduje-li zakladatelské právní jednání, aby členové statutárního orgánu jednali společně, může člen právnickou osobu zastoupit jako zmocněnec samostatně, jen byl-li zmocněn k určitému právnímu jednání.“*(§ 166 NObčZ)

Z výše uvedeného je tedy zřejmé, že nový občanský zákoník, stejně jako zákon o obchodních korporacích budou znamenat zásadní změny v českém právním řádu. (Salajka, Šebesta 2011)

¹⁵ Nejvyšší soud České republiky v rozhodnutí sp. zn. 29 Odo 1082/2005 ze dne 24. 4. 2007 potvrdil nepřevoditelnost závazku k výkonu funkce, z důvodu jeho osobní povahy.

4.8 Pověření obchodním vedením

Obsah pojmu obchodní vedení lze vymezit jako řízení společnosti, rozhodování o podnikatelských záměrech, rozhodování o provozních záležitostech či vedení účetnictví. (Štenglová, 2009) V obchodním zákoníku ani jiném právním předpisu však ustanovení definující obchodní vedení najít nelze.

Od 1. ledna 2012 je přípustné, aby člen statutárního orgánu souběžně vykonával obchodní vedení společnosti ve funkci ředitele na základě zaměstnaneckého poměru, nebo tuto funkci vykonával zaměstnanec společnosti, který může současně zastávat funkci statutárního orgánu či jeho člena anebo lze pověřit i jinou osobu. (§ 66d ObchZ).

Fakt, že lze pověřit obchodním vedením i jinou osobu, je poněkud problematický v případě jediného společníka s. r. o., který není zároveň statutárním orgánem společnosti. V případě představenstva společnosti není problém pověřit obchodním vedením určitého člena představenstva, ale u jediného společníka by tento společník musel pověřit sám sebe. Pověření zaměstnance či jiné osoby obchodním vedením společnosti ovšem neznamená i převedení činností, který jsou výlučně svěřeny statutárnímu orgánu. (Jedná se například o účast na zasedání statutárního orgánu, účast na rozhodování o základním zaměření obchodního vedení společnosti apod.).

V důsledku výše uvedeného právní řád výslovně upravuje odpovědnost a ručení jiných osob, které svým jednáním mohou výrazně ovlivnit chod společnosti. Odpovědným tedy primárně zůstává statutární orgán společnosti, ale není pochyb o tom, že jediný společník má podstatný vliv na rozhodování statutárního orgánu společnosti (§ 66 odst. 6 a 7 ObchZ). Společnost by proto měla dbát na jasné vymezení práv a povinností svých zaměstnanců v pracovních smlouvách a provádět důslednou kontrolu tak, aby v případě porušení povinnosti byl dohledatelný konkrétní viník.

Povinnost jednat s péčí řádného hospodáře zůstává tímto pověřením nedotčena, tudíž odpovědný za jednání společnosti bude v každém případě její statutární orgán.

Forma pověření o obchodním vedení společnosti není v § 66d ObchZ nijak upravena, nicméně v souvislosti s dalšími ustanoveními ObchZ lze dovodit povinnost souhlasu většiny jednatelů s. r. o. (§ 134 ObchZ). U akciové společnosti zákon vyžaduje písemnou formu v podobě zápisu podepsaného předsedou představenstva a zapisovatelem (§ 195 ObchZ).

Novela obchodního zákoníku tedy přinesla řešení problematiky souběhu funkce člena statutárního orgánu a výkonu pracovněprávního poměru ve společnosti. S odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu ČR byla dříve pracovní smlouva překrývající smlouvu o výkonu funkce statutárního orgánu neplatná.

5 Právní odpovědnost:

Právní odpovědnost je velice složitým pojmem, kde při určitém jednání může dojít k porušení různých druhů norem, a tím pádem i ke vzniku více druhů odpovědnosti. Rozlišení druhů odpovědnosti není vůbec jednoduchou záležitostí, jelikož ne každé negativní jednání lze označit jako delikt v právním smyslu. Úrovně odpovědnosti lze rozdělit na:

- právní (porušení právní povinnosti)
- politická (v souvislosti s výkonem politické funkce)
- ústavní (politicko-právní odpovědnost)
- morální (důsledkem je odsouzení veřejným míněním)

Lze tedy dovodit, že právní odpovědnost je pouze jedním z druhů odpovědnosti obecně, kdy na základě samotného pojmu práva, jeho obsahu, rozsahu i znaků, dochází k určení právní a mimoprávní odpovědnosti.

Právní odpovědnost tedy představuje jednu ze základních forem realizace práva, která může být založena pouze právními normami, představujícími určitý systém vztahů a vazeb.

V případě porušení právních povinností vzniká odpovědnost a zároveň povinnost snést újmu (sankci), což je obecným znakem odpovědnosti jako takové.

„Právní odpovědnost je zvláštní forma právního vztahu, ve kterém dochází na základě porušení právní povinnosti ke vzniku nové právní povinnosti sankční povahy.“ (Gerloch, 2000) Jinými slovy řečeno, ke vzniku právní odpovědnosti dochází při porušení určité primární povinnosti, jejímž důsledkem je vznik sekundární povinnosti, v podobě sankce.

Odborná literatura rozeznává dvě koncepce právní odpovědnosti v případě porušení právní povinnosti, a to:

1. Povinnost strpět následky stanovené právními normami v rámci odpovědnostního právního poměru.
2. Uplatnění nepříznivých právních důsledků stanovených právní normou.

Tyto dvě koncepce jsou odlišné v tom, zda dochází ke spojení právní odpovědnosti pouze se vznikem sekundární povinnosti nebo také se sankcí za porušení právní povinnosti.

Pojem právní odpovědnost tedy v sobě zahrnuje:

- předvídatelné nepříznivé následky
- a vymahatelnost, čili prvek státního donucení (přímé – nucené splnění právní povinnosti – exekuce nebo nepřímé – vznik právní odpovědnosti – sankce)

Aby došlo ke vzniku právní odpovědnosti, musí nastat právní skutečnosti, kterými jsou protiprávní jednání nebo protiprávní stav. Základními druhy porušení právní povinnosti je porušení komisivní, čili porušení pravidla chování a jednání ve smyslu „choval se, jak neměl“ a porušení omisivní, znamenající porušení pravidla chování a jednání ve smyslu „se nechoval, jak měl“.

Právní následky vždy obsahují jednak preventivní moment a dále nápravu nežádoucího stavu v závislosti na konkrétním případě. Preventivním momentem se rozumí minimalizování případů porušení právní povinnosti, tudíž dosažení žádoucího stavu. Tyto dva cíle představují základní směřování právních následků, i když se liší svou povahou a vnější formou.

5.1 Právní následky při porušení právní povinnosti

Prvním druhem následků je trvání primární povinnosti a možnost jejího vynucení právem předvídaným a upraveným způsobem. Zde se uplatní zásada *ne bis in idem*, tzn., že subjekt nemůže být souzen dvakrát pro stejnou věc.

Druhým právním následkem je vznik nové sekundární povinnosti, kterou nelze směřovat s primární povinností a jejím vymáháním. Sekundární povinnost znamená vždy tíživý následek, který je důsledkem nechování se v souladu s platným právem.

Kromě předchozích dvou forem existují i jiné právní následky porušení právní povinnosti, a to neplatnost právního úkonu (právní úkon není v souladu se zákonem) nebo zánik práva (koresponduje s porušenou povinností).

5.2 Rozlišení právní odpovědnosti

V soukromoprávní oblasti patří mezi typické druhy právní odpovědnosti:

- odpovědnost za škodu
- odpovědnost z prodlení
- odpovědnost za vadu věci
- odpovědnost z bezdůvodného obohacení
- a odpovědnost za zásah do nehmotného statku

Ve veřejnoprávní oblasti jsou to:

- trestní odpovědnost
- správní odpovědnost
- disciplinární odpovědnost (týká se interních vztahů)
- ústavní odpovědnost (ústavní právo)
- mezinárodněprávní odpovědnosti (úprava mezi státy)

Jak je vidět z výše uvedeného výčtu možné právní odpovědnosti, je zřejmé, že v rámci jednoho jednání může vzniknout hned několik druhů odpovědnosti.

V případě nesplnění či porušení právní povinnosti dochází ke vzniku právních deliktů, které lze dále strukturovat na:

- trestné činy
- správní delikty
- disciplinární delikty
- ústavní delikty
- mezinárodněprávní delikty
- a delikty z porušení povinností upravených soukromoprávní formou úpravy

5.3 Soukromoprávní delikty

Úpravu soukromoprávních deliktů přináší jak občanský, tak obchodní zákoník a další zákony, přičemž od veřejnoprávních deliktů se liší především způsobem ochrany

objektu, který delikvent ohrožuje, či vůči němuž působí škodlivě, a dále způsobem provedení donucení. Dochází zde ke vzniku rovného vztahu právní odpovědnosti mezi delikventem a fyzickou nebo právnickou osobou, jíž vznikla újma na právech a právem chráněných zájmech.

Zejména se bude jednat o delikty majetkoprávního charakteru (způsobení škody, bezdůvodné obohacení, prodlení při plnění dluhu), kdy i sankce bude mít typicky majetkovou formu, a to reparaci (kompenzaci či odškodnění) nebo restituci (obnovu).

Zákon jasně vymezuje i promlčecí lhůtu deliktu, po jejímž uplynutí se závazek stává právně nevymahatelným a vzniká tak přirozený závazek (naturální obligace). K vymáhání závazku dochází soudní cestou, kdy delikvent může v souvislosti s promlčením podat námitku, a soud pak požadované právo na vymáhání již nepřizná. Ovšem zde je nutné dodat, že základní práva a povinnosti jsou nepromlčitelná.

5.4 Veřejnoprávní delikty

V případě veřejnoprávního deliktu vzniká odpovědnostní vztah delikventa vůči subjektu, kterým není poškozený, nýbrž stát či jiná veřejnoprávní korporace. V tomto případě není majetkový charakter deliktu tak výrazný, jako tomu bylo u deliktu soukromoprávního a někdy samotné rozlišení, zda se jedná o veřejnoprávní nebo soukromoprávní delikt není nijak jednoduché.

Při porušení právní povinnosti přichází na řadu represivní sankce, působící jednak jako individuální prevence vůči samotnému delikventovi a dále jako generální prevence, která je spojena s obecným působením ve společnosti. Promlčení není u veřejnoprávních deliktů spojeno s aktivní činností poškozeného, tudíž následkem promlčení bude nemožnost postihu delikventa ze strany veřejné moci.

5.4.1 Trestné činy

Trestný čin lze charakterizovat jako protiprávní jednání, které zákon označuje za trestné, a které vykazuje znaky uvedené v trestním zákoníku (§ 13 odst. 1 TZ). Trestní

odpovědnost nastává, pokud byl trestný čin spáchán úmyslně, případně zaviněním z nedbalosti, stanoví-li tak zákon (§ 13 odst. 2 TZ).

Trestní zákoník dále dělí trestné činy na přečiny a zločiny, přičemž zjednodušeně řečeno, za zločiny lze označit veškeré trestné činy, které podle trestního zákoníku nejsou přečiny¹⁶ (§ 14 odst. 2 a 3 TZ).

5.4.2 Přestupky a správní delikty

Ačkoliv je úprava správních deliktů v českém právním řádu na rozdíl od přestupků poněkud roztržštěná, lze rozlišit následující správní delikty:

- přestupky
- správní disciplinární delikty
- správní pořádkové delikty
- a jiné správní delikty, které lze ještě dále dělit na delikty fyzických osob vyžadujících zavinění a dále právnických osob a tzv. podnikajících fyzických osob

Za přestupek zákon o přestupcích označuje zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje společenský zájem a je výslovně označeno za přestupek tímto nebo jiným právním předpisem (§ 2 odst. 1 zák. č. 200/1990).

Disciplinární delikty souvisí s porušením disciplíny a jsou hraniční mezi veřejnoprávními a soukromoprávními delikty. Nesouvisí pouze s porušením právních norem, ale též s nedodržením interních předpisů, kterými mohou být například stanovy společnosti. Nejzávažnější sankcí za takové porušení může být ztráta pozice, ale může se jednat i o napomenutí, veřejnou důtku či finanční postih.

Za správní pořádkové delikty lze u právnických osob označit stav, kdy odpovědný subjekt právnické osoby nesplnil procesní povinnost uloženou právním předpisem.

¹⁶ „Přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. (§ 14 odst. 2 TZ)“

Příslušný správní orgán splnění této povinnosti vymáhá, případně může právnické osobě uložit sankci, a to i opakovaně.

6 Odpovědnost statutárních orgánů:

Při porušení povinností statutárních orgánů dochází podle obchodního zákoníku ke vzniku obchodně právního deliktu. Členovi statutárního orgánu tak při porušení primární povinnosti vzniká povinnost sekundární, tzn. povinnost nést za své jednání nepříznivé právní důsledky. Nepříznivé právní důsledky označuje právní věda jako sankce za porušení právních povinností a podle obchodního zákoníku přicházejí v úvahu následující obchodněprávní sankce:

- náhrada škody
- speciální sankce u porušení povinnosti vyplývající ze zákazu konkurence
- odvolání jednatele nebo člena představenstva z funkce
- neposkytnutí plnění ze strany společnosti
- smluvní pokuta (byla-li sjednána)

Odpovědnost statutárních orgánů lze rozdělit do tří skupin, a to, odpovědnost vůči společnosti, vůči společníkům a vůči třetím osobám.

Dále se budu zabývat odpovědností statutárních orgánů vůči společnosti, která je dána závazkovým vztahem mezi statutárním orgánem a společností. Odpovědnost statutárního orgánu vůči společnosti je podle soukromého práva dána jako objektivní, tudíž se pro její vznik nevyžaduje zavinění.

6.1 Odpovědnost statutárních orgánů vůči společnosti

Obchodní závazkový vztah mezi členem statutárního orgánu a společností je upraven v ust. § 261 odst. 3 ObchZ (absolutní obchody). Podle § 66 odst. 2 ObchZ se tento vztah řídí podle ustanovení o mandátní smlouvě, pokud ze smlouvy o výkonu funkce (byla-li sjednána) nebo zákona, nevyplývá něco jiného.

6.1.1 Odpovědnost za škodu

Základní odpovědností, která může vzniknout při porušení povinnosti člena statutárního orgánu, je odpovědnost za škodu. Tuto obchodněprávní odpovědnost lze uplatnit prakticky kdykoliv, kdy člen statutárního orgánu způsobil společnosti nějakou škodu. Jedná se o porušení povinnosti při výkonu funkce statutárního orgánu nebo jeho člena a ten, kdo škodu způsobil, odpovídá objektivně a neomezeně. Neomezenost spočívá v absolutní výši náhrady škody, kterou člen statutárního orgánu svým porušením povinnosti zapříčinil, a ani soud tuto škodu nemůže nijak snížit (§ 386 odst. 2 ObchZ).

Obecná úprava odpovědnosti za škodu je obsažena v obchodním zákoníku, konkrétně ustanovení § 373 a následující, speciální úpravu dále vymezuje § 194 odst. 5 ObchZ, kde je podrobně specifikováno, jakým způsobem člen statutárního orgánu za škodu odpovídá. V § 373 ObchZ se jedná o úpravu, která vychází z porušení závazkového vztahu a obdobně se použije i pro odpovědnost za škodu stanovenou obchodním zákoníkem, což výslovně vyplývá z ust. § 757 ObchZ (např. porušení povinnosti nezneužívat účast v hospodářské soutěži stanovené v § 41 ObchZ).

Pro uplatnění odpovědnosti za škodu dle § 373 ObchZ je nutné splnění několika předpokladů, a to:

- porušení povinnosti, která vyplývá ze závazkového vztahu
- vznik škody
- kauzální nexus neboli příčinná souvislost mezi porušením povinnosti a vznikem škody
- neexistence okolnosti vylučující odpovědnost za škodu (§ 374 ObchZ)

Prvním předpokladem vzniku odpovědnosti za škodu je porušení právní povinnosti, avšak nelze říci, že kdykoliv společnosti vzniká škoda, je vždy odpovědný statutární orgán společnosti, vzhledem k rizikovosti prostředí, ve kterém společnost podniká. Statutární orgán bude tedy vždy odpovídat za škodu, která společnosti vznikla z důvodu nevykonávání své funkce s péčí řádného hospodáře (§ 194 ObchZ), a nikoliv za škodu, související s výsledkem své činnosti.

Druhým předpokladem je vznik škody, kterou se podle § 379 ObchZ rozumí skutečná škoda a ušlý zisk. Z pohledu práva jsou obě formy škody rovnocenné, kdy vznik jedné formy škody neznamena současný vznik té druhé.

Skutečnou škodou se rozumí majetková újma, která může mít podobu zmenšení hodnoty majetku, zbytečně vynaložených nákladů, snížení nebo ztráty majetkového práva či tzv. marně vynaložených nákladů. Ke vzniku majetkové újmy formou marně vynaložených nákladů dochází v situaci, kdy společnost nemohla využít svých majetkových práv, představujících její určitou majetkovou hodnotu. Při vzniku skutečné škody je povinností společnosti tuto škodu jasně doložit a vyčíslit.

Ušlý zisk lze definovat jako majetkovou újmu, tzn. rozdíl mezi tím, čeho poškozený skutečně dosáhl a mezi výší, kterou by dosáhl, kdyby nedošlo ke škodné události. Poškozená společnost může místo skutečně ušlého zisku, jehož prokazování je značně složitější než je tomu u vzniku skutečné škody, požadovat náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku (§ 381 ObchZ).

Vzniklá škoda se zpravidla uhrazuje v penězích nebo uvedením v předešlý stav, je-li to možné, vzhledem k okolnostem (§ 378 ObchZ).

Poškozená společnost musí prokázat souvislost mezi vznikem škody a protiprávním jednáním člena statutárního orgánu (prokázání kauzálního nexu) tak, aby bylo jasné zřejmé, že protiprávní jednání bylo příčinou vzniku škody.

Pokud existují okolnosti vyloučení odpovědnosti za škodu (§ 374 ObchZ, tzv. liberační důvod § 374 odst. 1, například v případě vzniku vnější překážky, kterou člen představenstva či jednatel nemohl nijak předpokládat, ovlivnit nebo překonat, statutární orgán bude zproštěn odpovědnosti za škodu. I zde se bude posuzovat, zda jednání statutárního orgánu bylo v souladu s § 194 ObchZ, čili zda člen představenstva či jednatel jednal s péčí řádného hospodáře a tudíž nebylo v jeho silách danou překážku překonat.

V § 374 odst. 2 ObchZ se dále pojednává o překážce, která vznikla v době, kdy povinná strana již byla v prodlení s plněním svých povinností nebo vznikla z jiných hospodářských poměrů, a v takovém případě nedochází k vyloučení odpovědnosti za škodu. Zmíněná úprava má dispozitivní charakter, tudíž je možné odchýlit se od této úpravy jak zpřísněním, tak zmírněním požadavků na člena statutárního orgánu v rámci smluvní úpravy. Je však nutné pamatovat na to, že dané ujednání mezi členem

statutárního orgánu a společností vylučující nebo omezující odpovědnost za škodu je podle § 194 odst. 5 ObchZ neplatné.

Členové statutárního orgánu nenesou odpovědnost za následky svého jednání, pokud plnili pokyny nadřízených orgánů (valné hromady nebo dozorčí rady). Jelikož valná hromada je odpovědná za tvorbu pokynů, jimiž se statutární orgán musí řídit, nebude statutární orgán odpovědný za následky plnění těchto pokynů, vydaných valnou hromadou. Jiná situace ovšem nastává v případě plnění pokynů v rozporu s právními předpisy.

Vedle obecného liberačního důvodu z § 374 odst. 1 ObchZ upravuje obchodní zákoník v § 194 odst. 5 další liberační důvod, kdy členové představenstva či jednatel se nemohou zprostit odpovědnosti za škodu uposlechnutím rozhodnutí valné hromady, je-li toto rozhodnutí v rozporu s právními předpisy. Členové statutárního orgánu v tomto případě nesmí uposlechnout rozhodnutí valné hromady, jinak ponесou veškeré právní důsledky v podobě odpovědnosti za škodu¹⁷.

Od protiprávního pokynu je nutné odlišovat pokyn nevhodný, vydaný valnou hromadou (§ 194 odst. 5 ObchZ), kde důsledkem splnění takového pokynu vznikne společnosti škoda. V takovém případě členové statutárního orgánu nejsou za vzniklou škodu odpovědní. Je třeba však poukázat na to, že členové statutárního orgánu, v rámci výkonu své funkce s péčí řádného hospodáře a profesionality, která se od nich, na rozdíl od členů valné hromady očekává, měli valnou hromadu o nevhodnosti rozhodnutí informovat. Ovšem obchodní zákoník tuto povinnost výslovně neupravuje. Zůstává tedy otázkou, zda neupozornění na nevhodnost rozhodnutí bude v rozporu s § 194 ObchZ jednat s péčí řádného hospodáře či nikoliv.

Členové statutárního orgánu, kteří společnosti způsobili škodu, jsou odpovědní solidárně, nejedná se tedy o kolektivní odpovědnost statutárního orgánu.¹⁸ Tento fakt výslovně vyplývá z ustanovení § 194 odst. 5 a § 135 odst. 2 ObchZ, to znamená, že za způsobenou škodu odpovídají konkrétní osoby.

Označení a odlišení konkrétních viníků může být v praxi velice problematické, rozhodující úlohu pak zřejmě bude mít zápis ze schůze, jehož se dotčená osoba

¹⁷ Novela č. 370/2000 Sb. Před novelou stačilo, aby alespoň jeden člen představenstva na nevhodnost pokynu upozornil, požádal o zapsání protestu, a tím pádem, v případě plnění valné hromady, byli zproštěni odpovědnosti všichni členové představenstva.

¹⁸ V současném ObchZ není upravena odpovědnost statutárního orgánu jako celku.

zúčastnila. K tomuto účelu dobře poslouží zápis ze zasedání představenstva, kde podle § 195 odst. 2 ObchZ musí být zapsáno, jak jednotliví členové hlasovali. Zmíněné ustanovení nelze považovat za vymezení dalšího liberačního důvodu jen proto, že konkrétní člen pro návrh nehlasoval nebo se hlasování zdržel. Bude tedy vždy záležet na posouzení konkrétní situace, zda byly vyčerpány veškeré prostředky a nedošlo tak k rozporu s péčí řádného hospodáře.

6.1.2 Nárok společnosti na náhradu škody

Nárok společnosti na náhradu škody je nárokem soukromoprávním, záleží tedy na uvážení společnosti, zda svůj nárok uplatní či nikoliv. Podle ustanovení § 386 ObchZ se společnost nemůže uplatnění nároku na náhradu škody vzdát před porušením právní povinnosti, z níž může škoda vzniknout, ovšem není vyloučeno, že společnost tak učiní po vzniku škody. Jedná se o případ, kdy valná hromada udělí tzv. absolutorium členovi představenstva nebo jednatele, který škodu způsobil, a tímto prohlášením deklaruje, že neuplatní vůči tomu, kdo za škodu odpovídá, nárok na náhradu škody. Zmíněné absolutorium se může vztahovat pouze k nárokům, o kterých má valná hromada v danou chvíli informace.

Jak už bylo uvedeno výše, společnost, které škoda vznikla v souvislosti s porušením právní povinnosti statutárního orgánu, je povinna tuto skutečnost prokázat.¹⁹ Jak uvádí § 194 odst. 5 ObchZ, v případě porušení povinnosti jednat s péčí řádného hospodáře, se důkazní břemeno přesouvá ze společnosti na člena představenstva či jednatele (§ 135 odst. 2 ObchZ). Ovšem k přenosu důkazního břemene na člena statutárního orgánu dochází až tehdy, kdy společnost prokáže základní předpoklady pro přiznání práva na náhradu škody a opomenutí ze strany statutárního orgánu jednat s péčí řádného hospodáře, tedy příčinné souvislosti mezi oběma skutečnostmi.

V otázce legitimacy na uplatnění škody je primárně oprávněna žádat o náhradu poškozená společnost prostřednictvím svého statutárního orgánu, což je v praxi velmi problematické právě z důvodu statutárního orgánu, který má právo na náhradu škody od svých členů. V praxi by tak mohla nastat situace, kdy by například jednatel s. r. o.

¹⁹ Tento postup se neuplatní v případě porušení jednání s péčí řádného hospodáře.

uplatňoval právo na náhradu škody vůči své osobě. Řešení této složité situace přináší ObchZ, který opravňuje k nároku na náhradu škody i další subjekty.

U s. r. o. je oprávněn podat žalobu jménem společnosti každý společník [§ 131a ObchZ] a žádat tak o náhradu škody vůči jednatelem nebo členovi představenstva, který porušil své povinnosti. U a. s. toto právo připadá dozorčí radě, jedná se o její výslovnou povinnost na žádost akcionáře nebo akcionářů (§ 181 odst. 1 ObchZ) uplatnit právo na náhradu škody. V případě nesplnění této povinnosti dozorčí radou, mohou zmínění akcionáři své právo uplatnit sami. Pozice společníků (akcionářů) společnosti je tak značně posílena a zároveň dochází k ochraně zájmů společnosti za situace, kdy statutární orgán způsobenou škodu nehradí a současně ji ze své oprávněné pozice ani nevymáhá.

Promlčecí lhůta na náhradu škody začíná běžet v trvání čtyři roky od okamžiku, kdy se společnost dozvěděla či dozvědět mohla o vzniklé škodě (subjektivní lhůta). K této lhůtě dále přistupuje desetiletá lhůta objektivní, tudíž právo na náhradu škody se promlčí nejpozději uplynutím deseti let ode dne, kdy k porušení povinnosti došlo.

6.1.3 Odpovědnost za porušení zákazu konkurence

Mezi další povinnosti statutárních orgánů patří zákaz konkurence, a v proto kapitole se budu dále zabývat tím, jaké důsledky vyplývají pro statutární orgán v případě porušení této povinnosti zákazu konkurence.

Za porušení zákazu konkurence ukládá ObchZ sankce, které jsou upraveny v § 65 odst. 2 tak, že společnost je oprávněna po statutárním orgánu požadovat:

- vydání prospěchu z obchodu, který statutární orgán nebo jeho člen získal při porušení zákazu konkurence
- nebo převod tomu odpovídajících práv na společnost

Prospěchem se rozumí především majetkový prospěch v jakékoliv podobě [§ 65 odst. 2a ObchZ]. Může se jednat o věci, práva, peníze apod., který člen statutárního orgánu nabyt při porušení zákazu konkurence. Vydat prospěch z obchodu člen statutárního orgánu musí i v případě, že se již konkurenčního jednání dopustil, ale prospěch z něj ještě nezískal. Tuto situaci sice ObchZ nijak neřeší, ale lze dovodit, že tento prospěch

bude dále postoupen samotné společnosti. Vydání prospěchu se uskuteční především při porušení konkurenčního jednání ve prospěch třetího [jednání člena statutárního orgánu v rozporu s § 136 odst. 1b, 1c a § 196 odst. 1b ObchZ].

Pokud by nastala tato skutečnost, člen statutárního orgánu musí se společností uzavřít smlouvu o převodu nabytého práva na společnost. V případě neochoty člena statutárního orgánu smlouvu uzavřít, má společnost právo vymáhat splnění této povinnosti soudní cestou. Rozhodnutím soudu pak bude případně nahrazen souhlas člena statutárního orgánu (§ 161 odst. 3 zák. č. 99/1963 Sb., o. s. ř., ve znění pozdějších předpisů).

S nárokem na převod práv z obchodu na společnost u některých typů smluv (např. leasingová, licenční, smlouva o dílo či smlouva o úvěru) však musí souhlasit i druhá smluvní strana, a to může způsobit jistý problém, jelikož k uzavření smlouvy došlo s konkrétním členem statutárního orgánu s ohledem na jeho osobní vlastnosti či schopnosti. Tato skutečnost může být důvodem neochoty souhlas udělit, a nelze pak následně udělit sankční postih převodu práv z obchodu podle § 65 odst. 2 ObchZ. Společnost dále musí postupovat cestou vydání následného prospěchu, který člen statutárního orgánu získal.

Oprávněnou stranou při porušení zákazu konkurence je vždy poškozená společnost, vhodnější úpravou by zřejmě bylo i rozšíření oprávnění na věřitele společnosti, jejichž motivace by byla bezesporu silnější. Tento fakt dokládají i slova I. Rada: „...v mnoha případech poškozená společnost necítí potřebu se s porušením zákazu konkurence vypořádat, a pokud ano, pak jde pouze o záminku k odstranění člena statutárního orgánu, tedy následek zákazem konkurence obecně nepředpokládaný.”(Rada a kol., 2004)

Z ustanovení § 65 odst. 2 ObchZ vyplývá, že společnost může požadovat nárok na vydání prospěchu z obchodu nebo převod tomu odpovídajících práv, ale není možné požadovat plnění obou nároků současně. Lhůty k vydání těchto nároků jsou dále upraveny v § 65 odst. 3 ObchZ (subjektivní a objektivní). Subjektivní lhůta v délce tři měsíců začíná běžet ode dne, kdy se společnost o porušení zákazu konkurence dozvěděla nebo dozvědět mohla a objektivní lhůta činí jeden rok. Po uplynutí lhůt práva společnosti podle § 65 odst. 2 ObchZ zanikají. Případný nárok na náhradu škody může společnost uplatnit i vedle sankcí podle § 65 odst. 2 ObchZ. Kromě těchto dvou nároků

lze též uplatnit i nárok na náhradu škody nebo sankci v podobě smluvní pokuty (byla-li sjednána). (Štenglová, 2009)

6.1.4 Odvolání člena statutárního orgánu z funkce

Jak společnost s. r. o. [podle § 125 odst. 1f ObchZ], tak a. s. mají možnost využít sankce v podobě odvolání člena statutárního orgánu při porušení jakékoliv povinnosti, která je dána zákonem nebo smluvní úpravou. Tato kompetence přísluší valné hromadě nebo dozorčí radě u a. s., v případě odchylné úpravy ve stanovách [§ 187 odst. 1d ObchZ].

Samotné porušení povinnosti člena statutárního orgánu nemusí být jediným důvodem odvolání z funkce. Dá se říci, že lze člena statutárního orgánu odvolat z jakéhokoliv důvodu (v souladu s ust. § 194 ObchZ), například pokud přestane požívat důvěry valné hromady popř. dozorčí rady. Je nutné podotknout, že neodvolatelnost člena statutárního orgánu není možné zakotvit ve stanovách ani společenské smlouvě z důvodu rozporu se zákonem [§ 125 odst. 1 písm. f ObchZ].

6.1.5 Neposkytnutí plnění společnosti

Základními právy, která má člen statutárního orgánu vůči společnosti, jsou právo na odměnu, na sjednané odstupné a na tantiému. Plnění, na které neplyne právo z právního nebo vnitřního předpisu společnosti, lze poskytnout pouze se souhlasem valné hromady nebo zda je tak ujednáno ve smlouvě o výkonu funkce (§ 66 odst. 3 ObchZ).

Neposkytnutí plnění může společnost pouze v případě neplnění povinností člena statutárního orgánu v rámci výkonu své funkce či za situace, kdy výkon funkce zřejmě přispěl k nepříznivým hospodářským výsledkům společnosti. Z výše zmíněného ustanovení § 66 odst. 3 ObchZ vyplývá, že odmítnutí poskytnout plnění se nevztahuje na ta plnění, na které má člen statutárního orgánu nárok z právního nebo vnitřního předpisu. I. Rada uvádí „...*toto ustanovení tak nalézá uplatnění jen v případech tzv. nenárokových plnění, která je společnost oprávněna poskytnout jen tehdy, pokud jsou*

sjednaná ve smlouvě o výkonu funkce nebo odsouhlasena valnou hromadou“. (Rada a kol., 2004).

Podle § 66 odst. 3 ObchZ společnost plnění neposkytne:

- pokud výkon funkce zřejmě přispěl k nepříznivým hospodářským výsledkům společnosti
- a při zaviněném porušení povinností při výkonu funkce

Nepříznivý výsledek společnosti neznamena pouze ztrátu při hospodaření společnosti, ale jedná se zejména o zhoršení hospodářských výsledků společnosti vinou člena statutárního orgánu. Jak uvádí J. Dědič: „...*snižuje-li se ztráta oproti minulým ztrátám, nejde z hlediska ustanovení § 66 odst. 3 ObchZ o nepříznivé hospodářské výsledky. Obráceně skončí-li hospodaření společnosti ziskem, ale ten je výrazně nižší než v minulosti nebo neustále klesá, jde o nepříznivé hospodářské výsledky“.* (Dědič a kol., 2002)

Z výše uvedeného lze dovodit, že člen statutárního orgánu nemusí porušit žádnou povinnost a stejně mohou nastat nepříznivé důsledky pro jeho osobu v podobě neposkytnutí plnění ze strany společnosti. V tomto kontextu je nutné zmínit patrný rozdíl mezi neposkytnutím plnění členovi statutárního orgánu a jeho odpovědností za škodu. Pokud tedy existuje příčinná souvislost mezi výkonem funkce a nepříznivým hospodářským výsledkem, může společnost udělit sankci v podobě neposkytnutí plnění.

Zaviněné porušení povinnosti člena statutárního orgánu musí společnost prokázat a na rozdíl od objektivní stránky v případě odpovědnosti za škodu, zde bude hrát roli subjektivní stránka věci. Zákon v tomto případě požaduje zaviněné jednání člena statutárního orgánu a pouze potom, pokud to společnost prokáže, nemusí plnit ve prospěch svého člena.

Pro případ zaviněného porušení povinnosti je nutná aplikace definice zavinění (§ 4 a § 5 TZ), kde podle tohoto ustanovení, může být zavinění úmyslné nebo nedbalostní. Pokud člen statutárního orgánu chtěl povinnost porušit nebo věděl, že svým jednáním může porušení způsobit a jaké důsledky porušení bude mít, jedná se o úmyslné porušení právní povinnosti. Porušením právní povinnosti z nedbalosti se rozumí situace, kdy člen statutárního orgánu věděl, že svým jednáním může porušit právní povinnost, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že takové porušení nezpůsobí nebo pokud nevěděl,

že takové porušení způsobit může, přestože o tom, vzhledem ke všem okolnostem vědět mohl a měl.

Pokud člen statutárního orgánu převezme plnění, ačkoliv byly naplněny zákonem předpokládané skutečnosti § 66 odst. 3 ObchZ, je povinen takové plnění společnosti vrátit. Kdyby tak neučinil, jednalo by se o bezdůvodné obohacení (§ 451 - § 459 ObčZ) a společnost dále může uplatnit své právo na vymáhání odměny zpět.

6.1.6 Smluvní pokuta

Další možnou sankcí, vůči statutárnímu orgánu společnosti, je smluvní pokuta, která ovšem musí být předem písemně sjednána. Nejvhodnější způsob sjednání smluvní pokuty, včetně výše nebo způsobu určení, je sjednání ve smlouvě o výkonu funkce.

Pokud dojde k porušení určité smluvní povinnosti, a to i v případě, kdy nevznikne škoda, je člen statutárního orgánu povinen zaplatit sjednanou částku.

Veškerá ujednání o smluvní pokutě se budou řídit obchodním zákoníkem, jelikož vztah mezi členem statutárního orgánu a společností je výhradně obchodněprávním vztahem. Obchodní zákoník ovšem obsahuje pouze některá ujednání (§ 300 - § 302 s odkazem na § 1 odst. 2 ObchZ), je tedy nutné dohledat obecnou úpravu této problematiky v občanském zákoníku, a to konkrétně v § 544 a § 545 ObčZ. Z ustanovení ObčZ vyplývá, že oprávněný není povinen požadovat náhradu škody, byla-li sjednána smluvní pokuta, jestliže ujednání účastníků nestanoví výslovně něco jiného. Je tedy nezbytné v ujednání o smluvní pokutě dále uvést také povinnost nahradit vzniklou škodu tak, aby nedocházelo k případným pochybnostem. V souvislosti s ustanovením § 194 odst. 5 ObchZ a § 135 odst. 2 ObchZ (smlouva vylučující nebo omezující odpovědnost), je tedy zřejmé, že případná omezení či vyloučení odpovědnosti za škodu v ujednání o smluvní pokutě budou neplatná.

6.2 Odpovědnost statutárních orgánů vůči společníkům

Odpovědnost statutárního orgánu vůči společníkům se podle současné právní úpravy ObchZ uplatní pouze tehdy, dojde-li k porušení některé z níže uvedených povinností:

- při fúzi společnosti

Jedná se o jednu z možných forem přeměny společnosti, která se může uskutečnit formou sloučení nebo splynutí s jinou společností. Celý průběh fúze včetně odpovědnosti za škodu upravuje zákon č. 125/2008 Sb. o přeměnách obchodních společností a družstev, který uvádí, že členové představenstva zúčastněných společností, kteří zpracovali znaleckou zprávu, odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která vznikla v důsledku porušení povinností²⁰ při sloučení zúčastněné společnosti jejím společníkům (akcionářům) nebo věřitelům. Tento typ odpovědnosti za škodu je konstruován jako odpovědnost objektivní a neomezená, čili náhradu škody nemůže soud nijak snížit.

Osoby uvedené v § 50 odst. 1 zák. č. 125/2008 Sb.²¹ se mohou své odpovědnosti zprostit, pokud prokáží, že jednaly s předepsanou péčí. Podle § 51 tohoto zákona může zvláštní zákon upravit odpovědnost členů statutárního orgánu odlišně, a tudíž se pak použijí ustanovení zvláštní zákonné úpravy.

Promlčecí lhůta pro přiznání tohoto práva je v délce pěti let ode dne, kdy se zápis v OR stal účinným vůči třetím osobám. Ode dne rozhodnutí soudu začíná běžet nová promlčecí lhůta v délce 2 roky vůči všem oprávněným osobám, které nebyly účastníky řízení.

- při rozdělení
- a při změně právní formy společnosti

²⁰ Povinnost sestavit konečnou účetní závěrku jako řádnou anebo mimořádnou, a to ke dni předcházejícímu rozhodný den fúze, sestavit zahajovací rozvahu, a to k rozhodnému dni fúze nebo plnění informační povinnosti vůči akcionářům či věřitelům společností.

²¹ "Osoby, které jsou statutárním orgánem nebo jeho členem dozorčí rady nebo kontrolní komise osob zúčastněných na přeměně, znalec nebo znalci pro přeměnu, znalec nebo znalci oceňující jmění osoby zúčastněné na přeměně a znalec přezkoumávající přiměřenost vypořádání poskytovaného ostatním společníkům při převodu jmění odpovídají společně a nerozdílně za škodu, která vznikla porušením jejich povinností při přeměně osobě zúčastněné na přeměně, jejím společníkům nebo členům a věřitelům." (§ 50 odst. 1 zákon č. 125/2008 Sb.)

Stejně jako při fúzi i při rozdělení a změně právní formy společnosti, odpovídají členové statutárního orgánu za škodu vzniklou porušením svých povinností, a to společně a nerozdílně (viz zák. č. 125/2008 Sb.). Právní úprava je pro všechny tři typy shodná. (Šebek, 2006/2007)

6.3 Odpovědnost vůči třetím osobám podle insolvenčního zákona

Mezi třetí osoby patří především věřitelé společnosti, kterým odpovídá za způsobenou škodu statutární orgán společnosti. Vedle odpovědnosti věřitelům je nutné uvést ještě odpovědnost podle zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Insolvenční zákon z roku 2006 (nahradil zák. č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání), přináší daleko přesnější a jasnější úpravu celého insolvenčního řízení, ovšem úpravu týkající se odpovědnosti statutárního orgánu (dlužníka) ponechává obdobně, jako tomu bylo v ZKV. Statutární orgán má zákonnou povinnost podat bez zbytečného odkladu insolvenční návrh poté, co se dozvěděl nebo při své náležité pečlivosti dozvědět mohl, že se společnost dostala do úpadku.²² Pokud tak neučiní, ponese odpovědnost za škodu, která v této souvislosti vznikne věřitelům společnosti. Za způsobenou škodu odpovídají členové statutárního orgánu společně a nerozdílně a této odpovědnosti se členové mohou zprostit pouze v případě, prokáží-li, že škodu nezavinili. Z této věty jasně vyplývá možnost zproštění odpovědnosti člena statutárního orgánu za předpokladu, že podal insolvenční návrh bez zbytečného odkladu hned poté, co se společnost ocitla v úpadku. Zde se může jevit poněkud problematický výklad spojení „bez zbytečného odkladu“, nicméně pokud člen statutárního orgánu jedná s péčí řádného hospodáře, předpokládá se, že velmi dobře zná hospodářskou situaci společnosti, a tudíž nebude žádný problém úpadkovou situaci rozpoznat.

Insolvenční zákon ovšem přináší zcela novou úpravu sankcí odpovědnosti za škodu, než tomu bylo dříve. Nesplnění povinnosti podat insolvenční návrh již není trestným

²² Insolvenční zákon rozeznává dvě formy úpadku, a to platební neschopnost a předlužení.

činem, jelikož v praxi tato úprava neměla přílišné využití, a na místo toho nová úprava více motivuje samotného dlužníka ke snaze řešit svůj úpadek.

Nově je v zákoně jasně definována škoda nebo jiná újma, která spočívá v rozdílu mezi insolvenčním řízením zjištěnou výší pohledávky přihlášené věřitelem a částkou kterou věřitel v řízení skutečně obdržel.

Důkazní břemeno leží v tomto případě na odpovědné osobě, čímž je usnadněna pozice věřitele. Odpovědnosti se statutární orgán (dlužník) může zprostit, pokud prokáže, že porušením povinnosti podat insolvenční návrh nedošlo k ovlivnění částky určené k uspokojení pohledávky přihlášené věřitelem nebo že tuto povinnost nesplnil vzhledem k okolnostem, které nastaly nezávisle na jeho vůli, a které nemohl nijak odvrátit.

Dále je nově dána možnost věřitele navrhnout insolvenčnímu soudu, aby k zajištění náhrady, odpovídající zřejmé škodě nebo jiné újmě, byla složena do úschovy přiměřená peněžitá částka povinnou osobou.

Dalším novým institutem dle IZ je moratorium dlužníka, neboli tříměsíční ochranná lhůta, ve které se předpokládá, že dlužník může stav úpadku či hrozící úpadek překonat vlastními silami. Dlužník v této době nesmí porušit povinnosti stanovené zákonem, a pokud tak učiní, bude odpovědný za vzniklou škodu nebo jinou újmu věřitelům společnosti. Odpovědnosti se může zprostit jen tehdy, prokáže-li, že vzniklé škodě nemohl nijak zabránit, i když vynaložil veškeré možné úsilí. (Lánský, Bartůňková, 2008)

6.4 Trestněprávní odpovědnost právnických osob - podnikatelů

Z důvodu nárůstu počtu právnických osob a rozvoji trestné činnosti mezi nimi, přistoupilo ministerstvo spravedlnosti k vytvoření zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Zákonem č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (nabyl účinnosti dne 1. ledna 2012) tedy přibyla do českého právního řádu vedle trestní odpovědnosti fyzických osob i trestní odpovědnost

právnických osob. Tímto zákonem též Česká republika naplnila mezinárodní závazky vyplývající především z členství v Evropské unii.

Nově vytvořený zákon o trestní odpovědnosti právnických osob lze označit za „doplněk“ k již existujícímu trestnímu zákoníku a trestnímu řádu. Ustanovení zák. č. 418/2011 Sb. se tedy použijí přednostně v případě, že danou problematiku upravuje tento nový zákon. (Trestněprávní odpovědnost právnických osob, 2012)

Podle nového zákona odpovědnost postihuje všechny právnické osoby podnikající a mající na území České republiky sídlo, svůj majetek, pobočku nebo organizační složku. Trestní odpovědnosti tedy podléhají i nadace či sdružení (zákon o sdružování č. 83/1990 Sb.), příspěvkové organizace nebo obce při výkonu své ekonomické činnosti.

Skutkové podstaty, které zákon považuje za trestné, jsou taxativně uvedeny v § 7 a jedná se například o majetkové, hospodářské, daňové, ekologické či korupční trestné činy.

Trestní odpovědnost právnické osoby nevylučuje ani nepodmiňuje trestní odpovědnost osoby fyzické. Byl-li tedy trestný čin spáchán více osobami, budou za něj odpovědny všechny osoby, tudíž jak fyzické, tak právnické (§ 9 zák. č. 418/2011 Sb.) Za trestný čin právnické osoby bude považován protiprávní čin spáchaný jejím jménem, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednala-li tak osoba, která je statutárním orgánem nebo jeho členem, pokud je oprávněna za společnost jednat (např. má udělenou plnou moc), je vedoucím zaměstnancem nebo členem dozorčí rady (podle struktury každé společnosti) či je majoritním akcionářem nebo ovládací osobou.

Dojde-li k pochybení v jednání na straně řadového zaměstnance při plnění svých úkolů, musí společnost prokázat, že zaměstnanec neplnil uložené pokyny (například dané interními předpisy), ale jednal z vlastní iniciativy. Jedině prokázáním této skutečnosti se společnost může zprostit trestní odpovědnosti.

Jak z výše uvedeného vyplývá, zavinění právnické osoby vychází ze zavinění osoby fyzické, která jedná jménem osoby právnické, v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti.

Důležité je k tomuto tématu podotknout, že trestní odpovědnost přechází na všechny právní nástupce, například v případě přeměny společnosti § 32 zák. č. 418/2011 Sb.

Pokud dojde k prokázání trestní odpovědnosti právnické osoby, mohou být společnosti uloženy tresty podle § 15 až § 23, jedná se například o pokutu, propadnutí

věci, majetku nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz plnění veřejné zakázky či účast ve veřejné soutěži, zákaz přijímání dotací či subvencí, popřípadě zákaz činnosti (až na 20 let) nebo zrušení společnosti. Dále mohou vedle trestů být uložena také ochranné opatření, například zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty. (zák. č. 418/2011 Sb.)

Spolu s tímto zákonem od 1. 1. 2012 existuje trestní rejstřík, jehož výpis se povinně předkládá při účasti ve veřejné soutěži nebo při žádosti o dotaci. Je nutné podotknout, že zákon nabytí účinnosti 1. 1. 2012, a tudíž jeho platnost nelze vztáhnout na to, co se stalo v minulosti, čili před rokem 2012.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje velice podrobně tuto problematiku v návaznosti na ostatní předpisy trestního práva, přesto lze v jeho počátcích po nabytí účinnosti očekávat jisté problémy, které bude třeba řešit. Až v průběhu praktické aplikace zákona se ukáže, zdali zákon o trestní odpovědnosti právnických osob napomůže k omezení páchání protiprávního jednání. (Hlaváčková, 2012)

7 Ručení statutárních orgánů:

Nejen odpovědnost statutárních orgánů za škodu, ale i zákonné ručení (§ 303 a následující ObchZ) představuje základ, který slouží k posílení ochrany věřitelů společnosti.

Ručení představuje specifické sankční opatření, které je dáno vztahem mezi ručitelem a věřitelem tak, aby byla zajištěna pohledávka z hlavního právního vztahu (vztah mezi věřitelem a dlužníkem). Ručitel tedy přejímá závazek za dlužníka neplnění pohledávku ve prospěch věřitele.

7.1 Ručení ve vztahu k věřitelům společnosti

Jak uvádím v kapitole s názvem Odpovědnost za škodu, primárně odpovědnými za škodu jsou vždy členové statutárního orgánu společnosti. V praxi ovšem může nastat situace, kdy statutární orgán právo na náhradu škody vůči společnosti neuplatní, a v tom případě přichází na řadu možnost využít institutu ručení, tudíž uplatnění nároku na náhradu škody jinými subjekty. Jak jsem již v předchozí kapitole uvedla, jelikož právě statutární orgán společnosti je oprávněný vymáhat škodu, může nastat situace, kdy pouze někteří členové statutárního orgánu budou za škodu odpovědní, a z tohoto důvodu nebudou mít zájem vymáhat škodu jménem společnosti. Hlavní příčinou neuplatňování vymáhání škody je fakt, že společnost tuto povinnost ze zákona nemá a v případě a. s. může docházet i k tomu, že společnost zbaví své členy statutárního orgánu povinnosti k náhradě škody.

Z tohoto důvodu plní zákonné ručení, vedle odpovědnosti členů statutárních orgánů, nezastupitelnou funkci k zajištění ochrany práv třetích osob.

Ustanovení § 194 odst. 6 ObchZ je klíčovým ustanovením specifikujícím ručení obchodních společností, kdy členové představenstva (popř. jednatelé § 135 odst. 2 ObchZ), kteří odpovídají společnosti za škodu, zároveň ručí za závazky společnosti společně a nerozdílně, pokud člen statutárního orgánu odpovědný za vzniklou škodu

neplní. Věřitelé pak nemají uspokojené své pohledávky z důvodu platební neschopnosti či pozastavení plateb společnosti.

K ručení dochází tedy v tom okamžiku, kdy nedošlo k řádnému plnění vzniklé škody, která byla způsobena členem statutárního orgánu.

Ručení členů statutárního orgánu je ve stejném rozsahu jako odpovědnost za škodu, tj. v rozsahu veškeré škody vzniklé z porušení právní povinnosti. Věřitelé se tedy nemohou domáhat ručení ve výši, která směřuje nad rozsah odpovědnosti k náhradě škody.

Jelikož ručení členů statutárního orgánu je společné a nerozdílné, věřitelé společnosti mohou plnění požadovat po všech nebo jen některých členech. Pokud tak učiní a uplatní svůj nárok pouze proti některému členovi, který pohledávku splní, má tento člen poté oprávnění vypořádat se s ostatními odpovědnými členy statutárního orgánu (§ 511 odst. 3 ObčZ).

Z výše uvedeného vyplývá, že k ručení se přistupuje až tehdy, pokud nedojde k uspokojení pohledávek v přiměřené době poté, co k tomu byla společnost písemně vyzvána (§ 306 odst. 1 ObchZ). Tohoto vyzvání není zapotřebí, jestli-že věřitel tak učinit nemůže nebo je zřejmé, že společnost plnit nebude. Věřitel se svého plnění může současně domáhat jak na členovi představenstva (jednateli), tak na samotné společnosti.

K zániku zákonného ručení dochází uhrazením škody způsobené společností. K promlčení ručení nemůže dojít před promlčením odpovědnosti za škodu, čili vztahu mezi dlužníkem a věřitelem.

Ručení tedy představuje krajní prostředek domáhání se práv věřitelů, který v praxi může být velice problematický, jelikož věřitelé musí prokázat předpoklady vzniku škody a skutečnost, že společnost se nachází ve stavu platební neschopnosti.

7.2 Ručení v souvislosti s neplatností usnesení valné hromady

Pro případ neplatného usnesení valné hromady, jehož důsledkem může být vznik škody třetím osobám, upravuje ObchZ v § 131 odst. 5 a § 183 odst. 1 ručení členů statutárních orgánů za vzniklou škodu.

Pokud usnesení valné hromady bylo v rozporu s právními předpisy, zakladatelskou listinou, stanovami nebo společenskou smlouvou, odpovídá za vzniklou škodu společnost osobám uvedeným v § 131 odst. 4 ObchZ. Naplnění této povinnosti je zajištěno ručením členů statutárních orgánů (§ 131 odst. 5 ObchZ a § 183 ObchZ) v případě, že porušili své povinnosti související se svoláním nebo přijetím usnesení valné hromady. Podle zákona ručení vzniká, pokud dojde k porušení těchto povinností:

- zastávat výkon funkce s péčí řádného hospodáře (§ 194 odst. 5 ObchZ)
- řídit se zásadami a pokyny schválenými valnou hromadou (§ 194 odst. 4 ObchZ)
- dodržení oznamovací povinnosti při dodatečném usnesení valné hromady pro jednatele (§ 127 odst. 8 ObchZ) a členy představenstva při oznámení rozdělení akciové společnosti přijaté usnesením valné hromady na základě souhlasu akcionáře uděleného mimo valnou hromadu
- povinnost svolat valnou hromadu (§ 129 odst. 1 ObchZ a § 184 ObchZ)
- povinnost vyhotovit zápis o svolané valné hromadě a jeho zaslání společníkům nebo akcionářům (§ 129 odst. 4 a § 189 odst. 1 ObchZ)
- povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu (§ 129 odst. 2 a § 181 odst. 2 ObchZ), u s. r. o. na žádost společníků, jejichž vklad dosahuje alespoň 10 % základního kapitálu, u a. s. na žádost minoritních akcionářů
- povinnost řídit valnou hromadu do doby zvolení předsedy (§ 129 odst. 3 ObchZ a § 188 odst. 1 ObchZ)
- povinnost předložit valné hromadě ke schválení smlouvy (§ 196a ObchZ)

Mezi osoby, oprávněné vymáhat na členech statutárních orgánů (z titulu jejich zákonného ručení) splnění závazků společnosti, patří společníci (akcionáři) a rovněž další osoby, kterým vznikla škoda v souvislosti s rozhodnutím valné

hromady, které bylo vydáno v rozporu s právními předpisy, společenskou či zakladatelskou smlouvou nebo stanovami. (§ 131 odst. 4 ObchZ)

Nárok na náhradu škody se řídí ustanovením § 131 odst. 4 ObchZ podle toho, zda byl poškozen společník (akcionář) či jiná osoba. V porovnání s náhradou škody zde náleží přiměřené zadostiučinění společníkům nebo akcionářům pouze v případě porušení jejich základních práv společníka. Práva na náhradu škody a přiměřeného zadostiučinění se společníci či akcionáři mohou domáhat tehdy, byl-li návrh na usnesení neplatnosti valné hromady úspěšný anebo neúspěšný z důvodu zamítnutí soudu podle § 131 odst. 3 ObchZ. Pokud je poškozenou osobou současně osoba, která navrhuje neplatnost usnesení valné hromady, může své právo na náhradu škodu uplatnit prostřednictvím petitu, tzn., že v případě, pokud by soud usnesení valné hromady prohlásil za neplatné nebo zamítnul návrh na prohlášení neplatnosti (§ 131 odst. 3 ObchZ), bude rozhodnuto o jejím právu na náhradu škody.

Promlčecí lhůta na uplatnění práva na náhradu škody činí čtyři roky (§ 397 ObchZ), právo na přiměřené zadostiučinění je třeba uplatnit ve stejné lhůtě jako při podání návrhu na neplatnost usnesení (§ 131 odst. 1 a 2 ObchZ) nebo ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy nabylo právní moci rozhodnutí (§ 131 odst. 3 ObchZ), jinak dojde k zániku tohoto práva.

Ručení statutárních orgánů zde tedy existuje vedle odpovědnosti za škodu podle ustanovení § 194 odst. 5 ObchZ, tudíž společnost je oprávněna domáhat se náhrady škody ve výši, v jaké je sama povinna plnit svůj závazek přiměřeného zadostiučinění (§ 131 odst. 4 ObchZ). (Dědič a kol., 2002)

7.3 Ručení v souvislosti s vyplácením podílů na zisku společnosti

Dalším případem uplatnění institutu zákonného ručení členů statutárního orgánu je problematika spojená s vyplácením podílů na zisku společnosti. Obchodní zákoník tuto otázku upravuje v případě a. s. v § 179 odst. 1 ObchZ, kde je stanovena odpovědnost za škodu vzniklá vyplácením dividendy či jiných podílů na zisku v rozporu se zákonem,

i když toto rozdělení schválila valná hromada. Podle zákona tedy členové představenstva ručí solidárně za vrácení již vyplaceného podílu na zisku příjemci.

Kromě dividendy se jedná taktéž o tantiémy, tj. podíly členů představenstva a dozorčí rady na zisku společnosti. Pokud k vyplacení tantiémy došlo v rozporu s ust. § 65a a § 178 ObchZ, je příjemce rovněž povinen vyplacený podíl vrátit. Podle zákona jde o situace, kdy:

- v aktivech společnosti jsou vykazovány zřizovací výdaje jako dlouhodobý majetek, a tento majetek ještě není zcela účetně odepsán, pak nemůže dojít k jakémukoliv vyplacení podílů na zisku, ledaže disponibilní zdroje (z nichž lze výplatu provést) a nerozdělený zisk z minulých období jsou nejméně rovny ještě neodepsané části zřizovacích výdajů (§ 65 ObchZ)
- zákaz vyplácení záloh podílů na zisku společností (§ 178 odst. 1 ObchZ)
- pokud vlastní kapitál společnosti zjištěný z účetní uzávěrky by byl v důsledku rozdělení zisku nižší než základní kapitál, zvýšený o upsanou jmenovitou hodnotu akcií nebo pokud byly upsány akcie na zvýšení základního kapitálu, a tato skutečnost ještě nebyla zapsána do OR ke dni sestavení účetní uzávěrky, a dále tu část rezervního fondu nebo fondů, které společnost podle zákona či stanov nesmí použít k plnění akcionářům (§ 178 odst. 2 ObchZ)
- částka podílu na zisku určená k vyplacení nesmí být vyšší, než je hospodářský výsledek účetního období vykázaný účetní uzávěrkou, snížený o povinný příděl do rezervního fondu (§ 217 odst. 2 ObchZ), o neuhrazené ztráty z minulých let a zvýšený o nerozdělený zisk a fondy vytvořené ze zisku, které může společnost použít dle svého uvážení (§ 178 odst. 6 ObchZ)

Členové statutárního orgánu jsou podle zákona povinni vrátit vyplacenou tantiému, přestože ji přijali v dobré víře, neplatí zde tedy ust. § 179 odst. 1 ObchZ, chránící dobrou víru třetích osob.

Stejnou problematiku u s. r. o. upravuje § 123 odst. 4 ObchZ, kdy jednatelé ručí za vrácení vyplaceného podílu na zisku, byl-li vyplacen v rozporu s ustanovením § 123 ObchZ. Ručit budou jen ti jednatelé, kteří vyslovili souhlas s výplatou podílu na zisku společnosti. Souhlas bude mít nejspíše podobu přijetí usnesení na valné hromadě v rozporu se zákonem nebo též jestliže dají pokyn k provedení vyplacení. Plnění ručitelského závazku přichází taktéž v úvahu, jestliže jednatelé předložili chybné

podklady pro rozdělení zisku nebo za předpokladu, že předložené podklady byly správné, ale valná hromada rozhodla protiprávně o rozdělení zisku, a jednatel tak provedl pokyn valné hromady k vyplacení podílu na zisku, který byl v rozporu se zákonem.

7.4 Ručení v souvislosti se svoláním mimořádné valné hromady

Ručení v souvislosti se svoláním mimořádné valné hromady je upraveno v § 181 odst. 5 ObchZ, kde podle § 181 odst. 2 ObchZ mají členové představenstva povinnost svolat mimořádnou valnou hromadu, pokud o to požádají minoritní akcionáři společnosti. Pokud by představenstvo své povinnosti nedostálo, mohou se minoritní akcionáři obrátit na soud, který v dané věci rozhodne. Soud rozhodne v souladu s ust. § 181 odst. 5 ObchZ, zmocní akcionáře ke svolání mimořádné valné hromady a veškeré vzniklé náklady je pak povinna uhradit společnost. Za závazek uhrazení veškerých nákladů spojených s konáním mimořádné valné hromady a nákladů řízení ručí členové představenstva společně a nerozdílně. Smyslem tohoto ustanovení je, aby náklady vzniklé v souvislosti s neplněním povinností členů představenstva ve věci svolání mimořádné valné hromady neunesla společnost, nýbrž ti členové, kteří svým jednáním tuto situaci způsobili. Zde je nutné znovu zmínit, že kromě ručení zde existuje i odpovědnost za vzniklou škodu dle § 194 odst. 5 ObchZ, v tomto případě uhrazení zbytečně vynaložených nákladů soudního řízení. (Šebek, 2006/2007)

8 Modely trestněprávní odpovědnosti právnických osob:

V obecné rovině lze trestní odpovědnost právnických osob rozlišovat na pravou a nepravou, přičemž pravá trestní odpovědnost znamená trestní odpovědnost právnické osoby, čili právnická osoba je pachatelem trestného činu, který spáchala osoba fyzická. Nepravá trestní odpovědnost umožňuje sankcionovat právnickou osobu, ale nepovažuje ji za pachatele trestného činu.

Z výše uvedeného lze popsat tři základní modely trestní odpovědnosti právnických osob, a to americký, anglický a německý.

Základem amerického modelu je tzv. agregační teorie, která umožňuje postihnout právnické osoby v podstatě za jakýkoliv trestný čin zaměstnanců společnosti, kteří jednali v rámci náplně své práce a jménem právnické osoby. Z uvedeného jasně vyplývá, že se jedná o velmi tvrdý model, který může vést až k poškození nevinných zaměstnanců či akcionářů společnosti. Za porušení trestního práva ze strany zaměstnanců mohou být právnické osobě kromě peněžitého trestu uloženy sankce ve formě probačního dozoru nad společností či veřejné přiznání ke svému chování.

Anglický model (někdy též označován francouzský) přiznává trestní odpovědnost právnickým osobám pouze v případě porušení trestního práva jednotlivcem, vykonávajícím ve společnosti v rámci hierarchie takovou funkci, ve které má značné rozhodovací pravomoci a vliv na chod celé společnosti. Tímto modelem tedy nelze postihnout právnickou osobu za protiprávní jednání páchané řadovými zaměstnanci, a tudíž jeho funkce není z pohledu potrestání dostačující.

Poslední ze jmenovaných je německý model (administrativně-správní model), stojící na zásadách nikoliv práva trestního, ale práva správního. To ovšem neznamená, že systém správních sankcí neplní obdobnou funkci jako systém sankcí trestních, pouze lze říci, že se správní sankcí není spojeno takové morální stigma jako v případě sankce trestní. (Kavěna, 2007)

9 Zavedení trestněprávní odpovědnosti v ČR:

Česká republika byla k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob vázána celou řadou mezinárodních dokumentů, které si kladly za cíl zavedení trestní odpovědnosti tak, aby mohlo dojít k efektivnímu postihu škodlivého jednání právnických osob na mezinárodní úrovni.²³ Náš stát se k vypořádání s trestní odpovědností právnických osob zavázal především vstupem do Evropské unie, která ovšem volbu, jak začlenit TOPO do právního řádu, ponechala na úvaze každého členského státu.

Jelikož trestní řád ČR neumožňoval trestání právnických osob, ale pouze osob fyzických, bylo poněkud problematické v naší zemi ratifikovat smlouvy požadované mezinárodními organizacemi, ve kterých je Česká republika členem.²⁴ Právnické osoby byly tudíž postižitelné pouze v rámci správního práva a zůstává stále otázkou, zda vytvoření nové TOPO je lepší volbou než zkvalitnění stávající úpravy správního práva, která taktéž může postihnout protiprávní jednání právnických osob.

Cesta ke vzniku zákona č. 418/2011 Sb. začala již v roce 2000, kdy byly Ministerstvu spravedlnosti předloženy první materiály v rámci rozsáhlé rekonstrukce trestního práva. Jak už jsem výše zmiňovala, zavedení TOPO bylo možné řešit také v rámci úpravy správního práva. V následujících letech byl vytvořen vládní návrh zákona o samotné trestní odpovědnosti právnických osob, který byl ovšem zamítnut hned v prvním čtení.

Otázka zavedení TOPO byla znovu projednávána až v roce 2011, kdy už schválený zákon odmítl prezident ČR využitím svého veta a zákon se tak vrátil zpět do Poslanecké sněmovny ČR. Mezi hlavní argument prezidentova odmítavého postoje patřilo především nehledání konkrétních viníků, ale pouze postih právnické osoby, a tudíž ulehčení samotného trestního stíhání. Na 32. schůzi Poslanecké sněmovny dne 6. 12. 2011 bylo prezidentské veto přehlasováno a zákon č. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nabyl účinnosti dnem 1. ledna 2012. (Kučová, 2011/2012)

²³ Pro upřesnění, žádná mezinárodní smlouva nezavazuje ČR k zavedení trestní odpovědnosti právnických osob, ale požaduje zavedení postihu škodlivého jednání.

²⁴ Například mezinárodní smlouvy OSN (Úmluva o potlačování a financování terorismu), OECD (Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích) a další.

10 Obsah zákona č. 418/2011 Sb.:

Lze konstatovat, že nový zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen "zákon") je oproti trestnímu zákoníku a trestnímu řádu (kde ještě nedošlo k celkové rekodifikaci) daleko přehlednější a lze se v něm snadněji a lépe orientovat. Zákon vzhledem ke své délce 48 paragrafů se mi zdá celkem přehledný a samotná ustanovení také nejsou nijak komplikovaně formulována, tudíž se v nich dle mého názoru dobře zorientuje i člověk bez právnického vzdělání. Pouze samotný závěr zákona, kde je řešen právní styk s cizinou, pro mne byl trochu komplikovanější, jelikož pro správné pochopení je nutná širší znalost souvislostí mezi legislativními předpisy.

V části obecná ustanovení je vymezen předmět úpravy zákona a následně vymezení vztahu k jiným právním předpisům, a to především k trestnímu řádu a trestnímu zákoníku, dále je zde definována místní působnost právnické osoby a poslední ustanovení vymezuje právnické osoby vyňaté z působnosti zákona (§ 6).

Druhá část přináší jmenovitý výčet možných trestných činů páchaných právnickými osobami (§ 7), ze kterých může být vyvozena trestní odpovědnost. Jedná se o výčet úplný, tudíž z jiných trestných činů, než taxativně uvedených v tomto zákoně, trestní odpovědnost právnické osobě nevznikne. Definice a znaky jednotlivých trestných činů jsou řešeny v ustanoveních trestního zákoníku. Pro představu uvedu jen některé trestné činy z § 7, a to například:

- obchodování s lidmi (§ 168 TZ)
- legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 TZ)
- zkrácení daně, poplatku a podobné platby (§ 240 TZ)
- zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 TZ)
- přijetí úplatku (§ 331 TZ)

Dále jsou v této části zákona uvedeny skutečnosti zakládající trestní odpovědnost právnických osob, zejména spáchání trestného činu v zájmu odpovědné právnické osoby. Zákon dále upravuje i postižitelnost spolupachatelů při páchání trestné činnosti, stejně jako postup při případné změně společnosti v důsledku fúze či rozdělení, kdy tato odpovědnost přechází na právního nástupce společnosti.

Trestní odpovědnost právnické osoby, stejně jako osoby fyzické, zaniká účinnou litoostí (§ 11) a doba promlčení je taktěž totožná s úpravou pro fyzické osoby (§ 34 TZ).

Třetí část zákona upravuje možné tresty a ochranné opatření, které lze právnické osobě uložit. V první hlavě zákona jsou uvedeny obecná ustanovení týkající se přiměřenosti trestu a ochranného opatření a dále následují jednotlivé tresty, jako jsou zrušení právnické osoby či peněžitý trest (§ 15). Hlavu druhou tvoří ustanovení týkající se ukládání trestů vyjmenovaných v § 15 a v hlavě třetí se pojednává o možném promlčení trestného činu, čili zániku výkonu trestu. Ve čtvrté hlavě je dále rozebráno ochranné opatření, konkrétně zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a poslední pátá hlava zmiňuje zánik účinku odsouzení.

Čtvrtá část zákona obsahuje zvláštní ustanovení týkající se řízení proti právnickým osobám (§ 28 - § 41) a poslední pátá část pojednává o právním styku s cizinou. Šestá hlava pouze informuje o nabytí účinnosti zákona dnem 1. 1. 2012.

10.1 Funkce zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Průlom zavedení trestní odpovědnosti spočívá především v tom, že dosud nebylo možné postihnout přímo právnickou osobu, ale pouze osobu fyzickou, u které se ne vždy podařilo prokázat vinu, ačkoliv o spáchání trestného činu nebylo pochyb. Páchání trestné činnosti těchto osob tak mohlo být do jisté míry kryté právnickou osobou, která rozhodla prostřednictvím svého statutárního orgánu. Jelikož právnická osoba nemohla být potrestána, nic nebránilo tomu, aby pokračovala bez újmy v trestné činnosti, a to i v případech kdy došlo k potrestání konkrétní fyzické osoby.

Právnická osoba je tedy trestně postižitelná za jednání svého statutárního orgánu nebo jiné osoby, která v rámci své funkce má významný vliv na rozhodování či za jednání svého zaměstnance, pokud plní stanovené pracovní úkony. Uvedená úprava tedy svým způsobem donutí právnické osoby k zavedení nezbytných vnitřních předpisů a kontrolních mechanismů tak, aby se od případné trestní odpovědnosti mohla očistit prokázáním toho, že za spáchání trestného činu byl odpovědný zaměstnanec nedbající

vnitřních pokynů.²⁵ Dalším důsledkem by měl být uváženější výběr zaměstnanců do vedení společnosti, jelikož společnost plně odpovídá za jednání svého statutárního orgánu.

V této souvislosti je třeba zdůraznit, že prokázání trestné činnosti konkrétní fyzické osobě nevyklučuje potrestání i právnické osoby za stejný trestný čin. Stejně tak ovšem může být potrestána pouze právnická osoba, pokud se nepodaří najít jasného viníka (fyzickou osobu).

S ohledem na ochranu třetích osob vznikl současně trestní rejstřík, kde budou uveřejňovány veškeré údaje o odsouzených právnických osobách.²⁶ V případě potřeby bude též možné vyžádání úředně ověřené informace. (Trestní odpovědnost právnických osob mimořádné vydání newsletteru AK HJF, 2012)

²⁵ Samozřejmě se zde bude posuzovat konkrétní případ, a zda opravdu právnická osoba na trestnou činnost neměla žádný vliv.

²⁶ Údaje budou uváděny v rozsahu uvedeném ve výpisech z evidence rejstříku trestů, tzn. pouze ta odsouzení, jejichž účinky nezanikly.

11 Právní úprava trestní odpovědnosti právnických osob na Slovensku:

Ve smyslu právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob Slovensko předběhlo Českou republiku, jelikož Slovensko rekonfigurovalo trestního i procesního právo v roce 2005, a tudíž zde již přestaly platit dříve společné federální trestněprávní a trestně procesní normy (zák. č. 140/1961 Sb., zák. č. 141/1961 Sb.). Oproti České republice, která trestní zákon novelizovala více než šedesátkrát, na Slovensku tomu bylo přibližně třicetkrát. Z tohoto důvodu postupně docházelo k zastarávání a nepřehlednosti slovenského trestního práva a bylo tedy nutné přistoupit ke změně trestněprávních předpisů.

První snaha o rekonfiguraci probíhala již v druhé polovině 90. let, ale návrhy nakonec nebyly prozatím realizovány.

Další návrh předložený Národní radě Slovenské republiky v roce 2004 představoval rekonfiguraci trestního zákona ve smyslu zavedení trestní odpovědnosti právnických osob (předpokládal odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy, pokud to trestní zákon přímo nevyklučuje) doplněním obecné části nového trestního zákoníku a současně nového trestního řádu o některá ustanovení, ovšem v průběhu druhého čtení se vyskytly jisté komplikace, po kterých vzal ministr spravedlnosti návrh zpět.

O dva roky později byly návrhy na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob Národní radě předloženy znovu, ale jak návrh Poslanecké sněmovny, tak vládní návrh neprošly legislativním procesem. Vládní návrh samostatného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob stanovil úzký výčet možných trestných činů (celkem 44), uvedených ve zvláštní části zákona, které byly odvozeny z mezinárodních dokumentů závazných pro Slovenskou republiku.

Po několika komplikacích byl nakonec nový trestní zákon č. 300/2005 Zb. přijat současně s rekonfigurovaným trestním řádem (zák. č. 301/2005 Zb.) účinným od 1. 1. 2006. Nový trestní zákon ovšem definoval odpovědnost pouze pro fyzické osoby, tudíž odpovědnost právnických osob tímto zákonem přijata nebyla. (Jelínek, 2007)

Na Slovensku v současné době funguje model tzv. nepravé trestní odpovědnosti (zák. č. 224/2010 Zb.), který změnil a doplnil zákon č. 300/2005 Zb. V rámci nepravé trestní odpovědnosti, lze právnickým osobám uložit určitá trestní opatření, ovšem skutečně odpovědnými zůstávají osoby fyzické.

Podle zákona č. 224/2010 Zb. lze právnické osobě uložit ochranná opatření při splnění zákonem stanovených podmínek a jedná se o zabavení peněžité částky či majetku. (§ 83 zák. č. 224/2010 Zb.) Zabavení peněžité částky může soud uložit, pokud byl trestný čin spáchán ve stádiu pokusu nebo k trestnému činu došlo v souvislosti s výkonem oprávnění zastupovat tuto právnickou osobu, přijímat rozhodnutí jménem této právnické osoby, vykonávat kontrolu v rámci této právnické osoby anebo v souvislosti se zanedbáváním dohledu či náležité péče právnické osoby. (§ 83a odst. 1 zák. č. 224/2010 Zb.)

V následujícím odstavci § 83 jsou upraveny výjimky uložení peněžitého trestu právnické osobě, například trest nelze uložit, pokud by byl postižen majetek státu či Evropské unie. Výše peněžité částky se pohybuje od 800 do 1 660 000 eur, přičemž soud přihlíží k závažnosti spáchaného trestného činu, způsobené škodě a dalším okolnostem (§ 83a odst. 4 zák. č. 224/2010 Zb.)

Ustanovení § 83a odst. 4 upravuje případ fúze či rozdělení společnosti tak, že uložená peněžité částka bude zabavena právnímu nástupci právnické osoby. Úprava § 83 b odst. 1 řeší obdobně ochranné opatření zabavení majetku, které může právnickou osobu postihnout v zákonem vymezeném rozsah (např. výtažek ze zpeněžení majetku). Zmíněná ochranná opatření fungují vedle sebe, to znamená, že pokud soud uloží ochranné opatření zabavení peněžité částky, neuloží již zabavení majetku a naopak.

Nepravá trestní odpovědnost v sobě nese určitá úskalí, která znesnadňují přímý postih právnické osoby v případě, že se nepodaří prokázat odpovědnost osoby fyzické. Pokud se odpovědnost fyzické osoby podaří prokázat, lze právnické osobě uložit ochranné opatření, které však nenaplnují požadavky přímo dané z mezinárodních úmluv požadujících účinné zavedení odpovědnosti právnických osob. Zde tedy zůstává otázka, zda ochranné opatření skutečně postihují a odrazují právnické osoby páchatelkou trestnou činností tak, jak požadují mezinárodní úmluvy (např. Úmluva OECD č. 25/2000 Sb. m. s.).

12 Analýza zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim:

12.1 Část první – obecná ustanovení

V této kapitole se zaměřím na obsah jednotlivých ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále jen "zákon") a zároveň analýzu doplním vlastním komentářem.

Právníckou osobou může být sdružení fyzických nebo právnických osob, účelové sdružení majetku, jednotka územní samosprávy nebo další subjekty, o kterých tak stanoví zákon (§ 18 ObčZ). Dle obecných kritérií se právnícká osoba vyznačuje právní subjektivitou a způsobilostí k právním úkonům, svým názvem, sídlem a osamostatněním majetku.

Vzhledem k poměrně krátké účinnosti zákona (od 1. ledna 2012), nebyl vyneseno ještě žádný rozsudek, a pokud se jedná o samotný počet projednávaných případů, na které lze aplikovat tento zákon, ani zde neexistují jednoznačná čísla. Z dostupných zdrojů (jedná se o sumáře výkazů soudů a státních zastupitelství a dále výkazu o agendě trestní) není možné přesný počet projednávaných případů zjistit. Ministerstvo spravedlnosti připouští, že zveřejňovaná čísla prostřednictvím médií (desítky projednávaných případů) nemusí odpovídat skutečnosti. Jak uvedl Jiří Hovorka, mluvčí ministerstva spravedlnosti, pro server Podnikatel.cz: *„Informační systém, který zpracovává statistické údaje, funguje tak, že zaměstnanci státních zastupitelství (a soudů) celý den vkládají do svých lokálních aplikací data potřebná pro vedení jednotlivých agend. Ve večerních hodinách odesílají servery jednotlivých organizací data z lokálních aplikací do centrální aplikace.“* (Morávek, 2012) K chybě, vedoucí ke zkreslení údajů o projednávaných případech, tedy může dojít již při samotném zadávání dat do systému jednotlivými pracovníky.

V prvním ustanovení zákona je vymezen předmět úpravy, vztah k ostatním právním předpisům (TŘ a TZ) a dále tresty a ochranné opatření, které lze právnícké osobě uložit. Zákon o TOPO lze označit za „vedlejší trestní zákon“ navazující na TŘ a TR obsahující

jak hmotněprávní, tak procesní ustanovení. Dle § 1 odst. 2 zákona se TR a TZ použijí v případě, nestanoví-li TOPO jinak a není-li to z povahy věci vyloučeno. (Fenyk a Smejkal, 2012) Zákon o TOPO vymezuje osm možných trestů formou sankcí a dále upravuje postup, jak uložit ochranné opatření. Potrestání přímo právnické osoby je bezpochyby krok správným směrem, protože doposud byla právnická osoba za své jednání právně nepostižitelná. Přesto se domnívám, že žádná sankce ani uložené ochranné opatření, nemůže zabránit fyzickým osobám, které se prostřednictvím osoby právnické trestního jednání dopustily, aby potrestanou právnickou osobu například úplně zrušily a založily si novou společnost, tudíž novou právnickou osobu, a pokračovaly v páčání trestné činnosti. Dle mého názoru by bylo vhodné vymyslet způsob, jak více propojit trestní odpovědnost fyzických a právnických osob tak, aby zmíněný postup nebyl možný. Konkrétní návrh mne ale bohužel nenapadá. K nalezení vhodného řešení bych musela více proniknout do metod obcházení zákona právnickými, potažmo fyzickými osobami. Pokud ustanovení zákona nejsou dostačující, budou se aplikovat příslušná ustanovení trestního řádu a trestního zákoníku.

Druhé ustanovení vymezuje místní působnost, ze které jasně vyplývá, že ke spáchání trestného činu musí dojít zcela nebo z části na území České republiky. Právnická osoba tudíž musí mít zde své sídlo, organizační složku podniku, svůj majetek nebo zde musí vykonávat předmět svého podnikání. Podle zákona o TOPO lze postihnout i právnickou osobu, která spáchala trestný čin v cizině a jejíž jednání mělo dopad i na území České republiky. V případech účastenství na trestném činu zákon odkazuje na úpravu obsaženou v ustanoveních TZ.

Třetí ustanovení zákona určuje zásadu personality, přičemž hlavním smysl spočívá v donucení právnické osoby, aby pravidla českého právního řádu dodržovala i v cizině a nedopouštěla se trestné činnosti za hranicemi našeho státu. Zde existuje výjimka (§ 4), kdy lze postihnout i právnickou osobu, která nemá na území České republiky sídlo, ale která jednala v zájmu osoby mající sídlo v naší zemi. Jedná se například o padělání či pozměnění peněz nebo trestný čin teroristického útoku. Opodstatnění této výjimky shledávám především v přeshraničním rozměru páčání tohoto typu trestné činnosti a stupni nebezpečnosti pro společnost, nicméně je zde ještě jistý potenciál spočívající ve sjednocení alespoň evropské legislativy.

Další část zákona (§ 5) je zaměřena na posouzení trestného činu, pokud existuje řádně ratifikovaná mezinárodní smlouva (čl. 10 Ústavy) neodporující českému

právnímu řádu. V případě nepřipustnosti posoudit trestný čin podle zákona o TOPO (nepřipustnost vycházející z mezinárodní smlouvy) bude mít přednost úprava daná mezinárodní smlouvou.²⁷

Jak už jsem uvedla na začátku této části, z působnosti zákona jsou vyloučeny některé právnické osoby, konkrétně stát a územně samosprávné celky vykonávající veřejnou moc. Jedinou výjimkou je, pokud se tyto osoby majetkově podílí na trestném činu. Ačkoliv je v § 6 odst. 1a vyloučena pouze trestní odpovědnost České republiky, není možné tímto zákonem stíhat ani jiné státy či mezinárodní organizace, neboť tak neumožňuje princip suverenity.

Vyloučených výše jmenovaných subjektů z působnosti zákona o TOPO má jistě své opodstatnění, nicméně si myslím, že zákonodárci by se otázkou trestní odpovědnosti jmenovaných subjektů také měli zabývat. Z mého pohledu totiž představují přímo živnou půdu pro páchaní trestné činnosti. V právnických osobách prezentujících státní moc dochází k menšímu propojení zájmů zainteresovaných fyzických osob a právnické osoby a je zde tedy velký prostor pro korupci stejně jako pro realizaci nevýhodných podnikatelských rozhodnutí, ze kterých mají neoprávněný prospěch jednotlivci. Především z těchto důvodů se domnívám, že i trestné činy státu a územně samosprávných celků by měly být řešeny odpovídající legislativou. Vzhledem k odlišnosti státu od ostatních právnických osob ze soukromého sektoru, by zřejmě bylo vhodné vytvořit zcela samostatnou úpravu zohledňující specifika organizací zřízených státem. K tomuto tématu se ještě vrátím v samostatné kapitole Návrhy de lege ferenda na konci mé práce.

12.2 Část druhá – základy trestní odpovědnosti právnických osob

Druhá část zákona o TOPO začíná taxativním výčtem trestných činů (§ 7), přičemž skutková podstata trestných činů je upravena v trestním zákoníku. Vytvořit seznam jednotlivých trestných činů spadajících do působnosti zákona se stalo předmětem kritiky odborné veřejnosti hned z několika důvodů. Značné výhrady jsou přičítány

²⁷ Z důvodu aplikační přednosti mezinárodních smluv.

trestným činům, které jak lze rozumně předpokládat, právnická osoba ani spáchat nemůže. Jedná se například o sexuální nátlak, či pohlavní zneužití. Zde se tedy výčet jeví jako nadbytečný a neopodstatněný. Naopak v původním výčtu trestných činů chyběl trestný čin lichvy, který byl doplněn až novelou k zákonu o TOPO (viz příloha č. 1). Předpokládám, že po jisté době fungování zákona může dojít k doplnění či odstranění některých trestných činů, ať už z důvodu opomenutí či zbytečného zařazení.

Dle ustanovení § 8 je právnická osoba trestně odpovědná, byl-li trestný čin spáchán jménem právnické osoby, v jejím zájmu či v rámci její činnosti. Dále je zde vymezeno, že kromě jednání statutárního orgánu nebo jeho člena, může být právnická osoba odpovědná i za jednání jiných osob, například zaměstnanců v rámci plnění svých pracovních úkolů, případně dalších osob, vykonávajících řídicí či kontrolní činnost nebo majících vliv na rozhodování právnické osoby. Ovšem pokud právnická osoba prokáže, že zaměstnanec neplnil pokyny společnosti, nýbrž jednal na základě vlastní iniciativy nebo pokud příslušná odpovědná osoba či orgán neprovedly řádnou kontrolu, ač tak učinit měly, nebude z tohoto jednání právnická osoba trestně odpovědná. Jak jsem již uvedla výše, trestní odpovědnost právnických osob nijak nesouvisí se skutečností, zda dojde ke zjištění konkrétní fyzické osoby odpovědné za spáchání trestného činu. Tuto podmínku též nevylučuje ani jednání před vznikem právnické osoby, pokud již ke spáchání trestného činu došlo, dále pokud soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby, tudíž právní úkon zakládající zastoupení právnické osoby byl neplatný či neúčinný, a jestliže jednající fyzická osoba nebyla za spáchaný trestný čin trestně odpovědná.

Dále se zaměřím na znaky skutkové podstaty trestného činu právnických osob a její srovnání se znaky skutkové podstaty trestných činů páchaných fyzickými osobami, jelikož znaky jsou odvozeny právě od konkrétní fyzické osoby. U fyzických osob je skutková podstata tvořena objektem, objektivní stránkou, subjektem, subjektivní stránkou a protiprávností. U právnických osob je za objekt trestného činu považován státem chráněný zájem, tzn. vlastnictví, lidská důstojnost či životní prostředí. Protiprávností se tedy rozumí ohrožení nebo poškození státem chráněného zájmu majícího znaky skutkových podstat uvedených v § 7. Zde tedy žádný velký rozdíl oproti fyzickým osobám není.

Objektivní stránka trestného činu se skládá ze dvou částí, a to základní, do které spadá jednání, následek a příčinná souvislost. Druhou částí je část speciální, která zakládá podmínku spáchání trestného činu jménem, v zájmu a v rámci podnikatelské

činnosti právnické osoby. Odlišení objektivní stránky právnických osob od osob fyzických je logické, jelikož právnická osoba vznikla a vykazuje zcela jiné znaky než osoba fyzická, což je na první pohled zřejmé.

Stejně tak právnická osoba nemůže naplnit formu zavinění tak, jako je tomu u osob fyzických. Subjektivní stránka trestného činu právnických osob tedy zakládá nepřímou odpovědnost osob fyzických, protože ty jednájí za právnickou osobu, tudíž jejím jménem, v jejím zájmu anebo v rámci její činnosti. Znovu upozorňuji na to, že fyzická osoba se trestním jednáním, za které lze postihnout právnickou osobu, nezprošťuje své individuální odpovědnosti.

Subjektem trestného činu může být pouze právnická osoba. To je sice pravda, ale jak už jsem uvedla výše, právnické osobě lze připsat i jednání dalších osob (odst. 1 a 2 § 8), tudíž se bude jednat i o osoby fyzické. Subjekty trestného činu lze rozlišit na tři kategorie následujícím způsobem. Primárním subjektem trestného činu bude právnická osoba, sekundárním osoby uvedené v odst. 1 písm. a až c § 8 a terciárním subjektem bude osoba zaměstnance. (Fenyk a Smejkal, 2012)

Právnická osoba se stává pachatelem trestného činu, pokud svým chováním zapříčinila porušení či ohrožení zájmu chráněného TZ (odst. 1 § 9). Pachatelem se právnická osoba stává i v případě, pokud k provedení činu využila jiné právnické nebo fyzické osoby (odst. 2 § 9). Deváté ustanovení zákona o TOPO tedy určuje, kdy se právnická osoba stává pachatelem, spolupachatelem nebo účastníkem trestného činu. Fakticky se ovšem v tomto ustanovení hovoří pouze o specifickém pachatelství právnické osoby, nepřímém pachatelství a pachatelství fyzických osob jednajících za osobu právnickou. Pojem spolupachatelství právnické osoby a dalších blíže nespécifikovaných osob (fyzické nebo právnické) označuje zejména kolektivní odpovědnost, případně též souběžné páchaní trestné činnosti. Pokud se spáchání trestného činu dopustí více osob, bude trestně odpovědná každá osoba zvlášť.

Následující ustanovení (§ 10) blíže specifikuje formy přeměny společnosti, jelikož bylo nutné upravit trestní odpovědnost právních nástupců právnické osoby. Trestní odpovědnost v plném rozsahu přechází na právního nástupce, v případě většího počtu právních nástupců rozhoduje soud o prospěchu z trestné činnosti všech jednotlivců samostatně.

Obdobně jako tomu je u osob fyzických, zaniká trestní odpovědnost právnických osob účinnou lítostí, kterou lze popsat jako snahu právnické osoby odvrátit škodlivé následky, upustit od protiprávního jednání či upozornit policejní orgány na možnost ohrožení státem chráněného zájmu (§ 11). Výjimku tvoří trestný čin přijetí úplatku, podplácení nebo nepřímé úplatkářství, kde účinnou lítostí trestní odpovědnost právnických osob nezaniká. (Dále ustanovení, § 331, § 332, § 333 TZ)

Poslední dvanácté ustanovení první části zákona o TOPO je § 13, pojednávající o vyloučení z promlčení trestní odpovědnosti. Institut promlčení upravuje § 12 s odkazem na úpravu § 34 TZ a dále § 13 zákona, kde jsou odlišně upraveny trestné činy specifické pro právnické osoby, na které se promlčení nevztahuje (např. trestný čin teroristického útoku).²⁸K vymezení lhůt promlčení trestného činu se tedy podpůrně využívá úpravy obsažené v TZ.

12.3 Část třetí – tresty a ochranná opatření

Obsahem třetí části jsou tresty a ochranná opatření, která lze právnické osobě za spáchání trestného činu uložit. Soud může ve svém rozhodnutí právnickou osobu potrestat zákazem plnění veřejných zakázek, zákazem účasti v koncesním řízení nebo veřejné soutěži, dále zákazem činnosti, propadnutím věci, majetku či jiné majetkové hodnoty, dále také může uložit peněžité trest, zakázat přijímání dotací (subvencí), uveřejnit rozsudek a v krajním případě lze právnickou osobu i zrušit. Trest spolu s ochranným opatřením může soud uložit vedle sebe, tzn. peněžité trest a například uveřejnění rozsudku, jediné co zákon vylučuje je uložit souběžně dva majetkové tresty, například propadnutí věci a peněžité trest.

To, jak přísné ochranné opatření nebo trest soud uloží, záleží jednak na konkrétní právnické osobě (zda podniká v soukromém nebo veřejném sektoru) a zároveň na chování dotyčné osoby po spáchání trestného činu. Lze tedy vyvodit, že právnické osobě, která již před spácháním trestného činu, měla jisté finanční potíže, soud neuloží peněžité trest, stejně jako v případě společnosti podnikající ve veřejném zájmu nerozhodne o jejím zrušení, protože by mohlo dojít k ohrožení zájmu celé společnosti.

²⁸ Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 53/1974 Sb., o Úmluvě o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti

Zde je tedy kladen velký důraz na posouzení každé právnické osoby individuálně a přihlídnutí ke všem okolnostem spáchaného trestného činu.

V následujícím odstavci se pokusím nastínit možné využití trestů a ochranných opatření, ale znovu se vracím k problému, že doposud nebyl uveřejněn žádný rozsudek, tudíž nemohu své domněnky podložit odpovídající judikaturou.

Nejpřísnějším trestem je bezpochyby zrušení právnické osoby (§ 16), ke kterému soud přistoupí zejména v případě páchaní soustavné trestné činnosti, a to například v případech tzv. zločineckých organizací (zde je nutné zdůraznit páchaní soustavné trestné činnosti), ve kterých ani jiná forma trestu není možná. Za zločinecké organizace lze označit například organizace, zabývající se výrobou a distribucí omamných a psychotropních látek nebo též osoby založené za účelem legalizace výnosů z trestné činnosti apod. Trest zrušení právnické osoby nelze uložit právnickým osobám, u nichž to vylučuje jejich povaha (například osoby zřízené na základě zákona) a zvláštní požadavky jsou specifikovány i v případě zrušení banky, kde bude zapotřebí vyjádření České národní banky, z důvodu možných dopadů na stabilitu finančního trhu. Na základě rozhodnutí soudu o zrušení právnické osoby vstoupí společnost do likvidace, jejíž postup upravují příslušná ustanovení § 70 a násl. ObchZ.

Dalším v pořadí je § 17 a trest propadnutí majetkové hodnoty, a to zcela nebo z části. Spolu s § 19 a trestem propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty slouží především k zabránění hodnoty vzešlé z trestné činnosti. Tento trest se bude zřejmě využívat v případech, kdy právnická osoba získá neoprávněně majetkový prospěch vzešlý z trestné činnosti nebo pokud uložení tohoto trestu dovoluje trestní zákoník.

Úprava peněžitého trestu § 18 vychází z úpravy pro fyzické osoby obsažené v § 68 TZ. Pro výměru trestu se shodně použijí denní sazby v rozmezí od 20 do 730 celých denních sazeb (odst. 1 § 68 TZ), přičemž dle TOPO je dolní hranice v denních sazbách 1 000 Kč a horní 2 000 000 Kč. Soud je povinen při aplikaci peněžitého trestu přihlídnout k majetkové situaci právnické osoby, tudíž možnému dopadu na fungování právnické osoby. Peněžitý trest bude jistě často využíván, a to jak samostatně, tak doplňkově spolu s jiným trestem. Otázkou pro mne zůstává, jak budou soudy postupovat v případě právnických osob hospodařících se státním majetkem. V případě uložení peněžitého trestu právnickým osobám, ve kterých vystupuje stát, lze rozumně předpokládat situaci, kdy trest dopadne na daňové poplatníky.

Trest zákazu činnosti (§ 20) je sice převzat z TZ, ale bylo jej třeba upravit tak, aby odpovídal povaze právnických osob. Trest zákazu činnosti může být uložen právnické osobě podnikající na základě zvláštního povolení, například provozující živnost či vlastníci bankovní licenci. Sazba trestu zákazu činnosti se pohybuje od jednoho roku do dvaceti let, což je o deset let více, než je tomu v TZ.²⁹

Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo veřejné soutěži (§ 21) bude patrně nejčastěji ukládán v případech sjednání výhody při veřejné soutěži, veřejné dražbě (§ 256 TZ) anebo při spáchání trestného činu pletichy v průběhu zadávání veřejné zakázky nebo veřejné soutěži (§ 257 TZ). Prokázání trestné činnosti v této oblasti bylo dlouhá léta velice složité, především z důvodu zaběhlých praktik mezi právnickými osobami a nedostatečné legislativní úpravě. Političtí představitelé sice na nutnost zavedení jasných pravidel v oblasti zadávání veřejných zakázek často poukazují, nicméně dle mého názoru první právní předpis znamenající změny v nekalých praktikách vzešel až v loňském roce.³⁰ Novela zákona o veřejných zakázkách především znamená spravedlivější možnosti pro uchazeče o veřejné zakázky, které znemožňují například předem známé vylosování vítěze apod. Já se domnívám, že skutečný průlom by znamenalo zveřejňování všech zájemců o účast ve veřejné soutěži (včetně nabídek) prostřednictvím internetu, pak by nemohlo docházet k manipulaci s cenou či dohodami mezi soutěžiteli.

Ustanovení 22 ukládá trest zákazu přijímání veškerých forem státní výpomoci, ať už se jedná o dotace či subvence. Jelikož některé právnické osoby mohou být z velké části na této pomoci existenčně závislé, z mého pohledu se jedná o velmi účinný trest, navíc sledující společenský zájem, který může efektivně uchránit finanční prostředky vynakládané ze státního rozpočtu.

Uveřejnění rozsudku (§ 23) je další možný trest, jenž může být uložen právnické osobě, která je na vlastní náklady povinna zajistit zveřejnění rozsudku v soudem určeném druhu sdělovacího prostředku (například televizi či denním tisku). Veřejnost se tak má možnost dozvědět, která právnická osoba se dopustila trestného činu, což v důsledku může výrazně poškodit pověst společnosti. Dle důvodové zprávy trest uveřejnění rozsudku bude přicházet v úvahu, pokud spáchaná trestní činnost byla pro společnost nebezpečná, například ze společenského nebo hospodářského dopadu. Já se

²⁹ Tento trest nelze uložit politické straně nebo hnutí (ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ústavní zákon č. 2/1993 Listina základních práv a svobod)

³⁰ Novela zákona o veřejných zakázkách č. 55/2012 Sb.

domnívám, že aplikace trestu uveřejnění rozsudku by se mohla hojně využívat bez ohledu na to, o jaký trestný čin se jedná. Ostatně i proto byl vytvořen rejstřík trestů, kde budou veřejnosti zpřístupněny informace o potrestaných právnických osobách. Uveřejnění společnosti patrně způsobí poškození jména společnosti, jehož důsledkem může být zhoršení hospodářské situace (např. snížením objemu zakázek). Trest uveřejnění rozsudku jistě plní i preventivní funkci ve formě varování pro právnické osoby.

Úprava § 24 pojednávající o promlčení výkonu trestu vyžadovala speciální úpravu oproti TZ, jelikož v trestním zákoníku je promlčecí doba navázána na délku trestu odnětí svobody, který samozřejmě nelze právnické osobě uložit. Jedná se tedy o úpravu speciální, kde délka promlčecí lhůty je odstupňována podle druhu trestu a trestní sazby, přičemž minimálně může činit pět, dále deset, dvacet nebo třicet let. Promlčecí doba začíná běžet dnem nabytí právní moci rozsudku a po uplynutí této doby se na právnickou osobu bude hledět, jakoby nebyla nepotrestána. V této souvislosti chci znovu zmínit nově fungující trestní rejstřík zpřístupněný veřejnosti, do kterého budou zaznamenávány všechny potrestané právnické osoby.

Ustanovení 25 se dále věnuje vyloučení z promlčení v případě spáchání trestného činu teroristického útoku zakládajícího válečný zločin nebo zločin proti lidskosti dle předpisů mezinárodního práva. Ustanovení o vyloučení z promlčení odkazuje zpět na § 13 (vyloučení z promlčení), který jsem již výše rozebrala.

Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty (§ 26) představuje jediné ochranné opatření z výčtu uvedeného v TZ (trestní zákoník uvádí ochranné léčení, zabezpečování detence, ochrannou výchovu, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty), které lze právnické osobě uložit. Zákon o TOPO neobsahuje kompletní úpravu, proto je zde nutné vycházet z úpravy provedené trestním zákoníkem (§ 101 až § 104 TZ).

12.4 Část čtvrtá – zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám

Čtvrtá část se zabývá zvláštními ustanoveními o řízení proti právnickým osobám. Hned na úvod je nutné zmínit, že se v mnohém neliší od zásad uplatňovaných v řízení proti osobám fyzickým.

V úvodu je uveden výčet zásad, podle kterých je nutno postupovat v trestním řízení proti právnické osobě, jedná se například o zásadu zajištění práva na obhajobu, zásadu legality, zásadu obžalovací a další. Mimo uvedených zásad se přiměřeně použijí i ustanovení trestního řádu (§ 12 odst. 6 TR), týkající se práv ostatních subjektů trestního řízení (například obviněná právnická osoba nebo poškozený), které na průběh trestního řízení mají jistý vliv nebo disponují právy či povinnostmi dle TR.

Další, pro mne poněkud komplikovanější otázkou je, jak se bude postupovat v případě již probíhajícího správního řízení proti právnické osobě. Zde se bude jistě uplatňovat zásada *ne bis in idem*, znemožňující ve stejné věci rozhodnout dvakrát. Z této zásady lze dovodit, že pokud již bylo rozhodnuto ve správním řízení nelze zahájit řízení trestní a naopak. Zahájení trestního řízení bude mít za následek zastavení řízení správního, a to až do doby, pokud se neprokáže, že se jednalo o správní delikt. V takovém případě bude správní delikt projednáván v trestním řízení a až následně zpět postoupen správnímu orgánu. Zde je nutné upozornit na možnost uložení nápravného opatření správním orgánem, i přes probíhající trestní stíhání, pokud tak lze učinit na základě jiných právních předpisů.

Případný souběh správního deliktu a trestného činu právnické osoby bude třeba řešit v souvislosti s úpravou zákona o přestupcích, a to až do doby přijetí zvláštní právní úpravy týkající se odpovědnosti právnických osob za správní delikt a odlišností správního odpovědnostního řízení proti právnickým osobám. Zákonodárce zde správně pamatoval na problematiku promlčení, a tudíž není možné, aby během probíhajícího trestního řízení došlo k promlčení správního deliktu, jelikož zákon stanoví, že do promlčecí lhůty se nepočítá doba, po kterou bylo vedeno trestní řízení podle zákona o TOPO (§ 28).

Ustanovení týkající se příslušnosti soudů upravuje v obecné rovině trestní řád (věcná a místní příslušnost soudu). Speciální úprava § 29 místní příslušnosti je oproti TŘ upravena odlišně. Nelze-li určit místo, v jehož obvodu byl trestný čin spáchán nebo byli trestný čin spáchán v cizině, je stanovení místní příslušnosti soudu přizpůsobeno právními osobám, jelikož právnická osoba, která působící na území jiného státu, může mít jiné sídlo od sídla svého podniku (organizační složky).

Při zahájení trestního stíhání budou informovány příslušné orgány, a to zejména orgán udělující licenci, dále orgán vykonávající dozor a samozřejmě též osoby vedoucí zákonem určené rejstříky nebo evidence o právnických osobách.

Společného řízení (§ 31) povedou příslušné krajské soudy proti právní a fyzické osobě, pokud jejich trestné činy spolu souvisí a nejsou dány žádné jiné překážky. Předmět stíhání se u každé osoby posuzuje samostatně, nicméně veškeré úkony se nejdříve provádějí ve vztahu k osobě fyzické a následně až k osobě právní. Tento fakt je logický, jelikož pořad platí, že právnická osoba není živá bytost.

Následující ustanovení § 32 řešící zrušení, zánik a přeměnu právní osoby navazuje na již rozebíraný § 10. Rozdíl spočívá v tom, že ustanovení § 32 se uplatní až v případě zahájeného trestního stíhání proti právní osobě. Jak je uvedeno výše, ustanovení ukládá trestní odpovědnost i právním nástupcům společnosti, jelikož právnická osoba se poté nemůže lehce oprostít od trestní odpovědnosti. Aby se této možnosti skutečně předešlo, je právnická osoba, proti které již bylo zahájeno trestní stíhání povinna oznámit zrušení, zánik nebo přeměnu společnosti písemnou zprávou státnímu zástupci a během řízení před soudem též předsedovi senátu. Pokud by tak neučinila, zmíněné úkony budou absolutně neplatné. Další formou zamezení právní osobě uniknout před trestní odpovědností je forma záruky, například na předem stanovený účet složit požadovanou peněžitou částku nebo odejmutí oprávnění či povolení k činnosti anebo též návrh na zrušení právní osoby dle jiného právního předpisu.

V dalším ustanovení (§ 33) jsou rozebrána zajišťovací opatření vůči právními osobám, které lze už jen z hlediska jejich funkce přirovnat k vazbě u fyzických osob. Účel zajišťovacích opatření spočívá v zamezení pokračovat v páchané trestné činnosti a hlavně nemožnosti odčerpat peníze nebo majetek ze stíhané právní osoby. Mezi nástroje které lze v tomto smyslu proti právní osobě uplatnit patří například o vydání

a odnětí věci, zajištění finančních prostředků na účtu banky nebo zajištění jiné majetkové hodnoty. (blíže TŘ § 79 a § 82 až § 88). K zajišťovacím opatřením se přistoupí v okamžiku, kdy se dá s velkou pravděpodobností předpokládat odsouzení a uložení trestu právnické osobě, přičemž je nutné přihlídnout k tomu, jaké důsledky bude mít přijaté zajišťovací opatření pro třetí osoby (na rozdíl od trestního řádu, kde dopad na třetí osoby není zohledněn). Zákon o TOPO vedle shora uvedených zajišťovacích opatření dle TŘ uvádí i doplňující formy zajištění, dočasné pozastavení výkonu jednoho nebo více předmětů činnosti nebo uložení omezení nakládat s majetkem právnické osoby.

V trestním řízení jednají před soudem jménem právnické osoby jen ti, kteří k tomu mají oprávnění (dle § 21 odst. 1, 2 a 3 o. s. ř.). V první řadě se jedná o statutární orgán, prokuristu, či zaměstnance, dále to mohou být osoby oprávněné na základě zvláštního zákona (např. likvidátor, § 21 odst. 2 o. s. ř.) a taktéž se může jednat o zmocněnce, na základě udělené písemné plné moci. V případě střetu zájmů či nedostatku aktivity ze strany právnické osoby, je právnické osobě ustanoven opatrovník po vzoru správního řízení § 34 odst. 2 TŘ. Všechny osoby jednající jménem právnické osoby mají jak práva, tak povinnosti obžalovaného, které jsou stejné jako v případě fyzické osoby dle trestního řádu.

Obviněná právnická osoba si může zvolit svého obhájce (§ 35), ale na rozdíl od té fyzické (dle TŘ) nemá právo na nutnou obhajobu. Dále se v § 34 hovoří o použití donucovacích prostředků v případě, že osoba jednající jménem právnické osoby se nedostavila k soudu, ačkoliv byla řádně obeznamena (§ 36).³¹ Pokud se nedostaví obhájce obžalované právnické osoby, bude namísto pokuty předán České advokátní komoře ke kárnému postihu dle TŘ.

Dále zákon pojednává o průběhu řízení, chronologii při hlavním líčení, veřejném zasedání a závěrečných řečech. Nejprve je vždy vyslechnuta fyzická osoba a teprve poté hovoří zástupce osoby právnické. Závěrečnou řeč zahajuje státní zástupce a následně jsou opět vyzvány osoby fyzická a zástupce.

V ustanovení § 38 je řešeno uložení nejpřísnějšího trestu dle tohoto zákona, a to zrušení právnické osoby. Podmínky, které musí být splněny, aby trest zrušení právnické osoby mohl být uložen, obsahuje § 16 zákona. Právnická osoba musí mít sídlo v České

³¹ Výše pořádkové pokuty může být pro osobu jednající jménem právnické osoby nebo zmocněnce až do výše 5 000 000 Kč, pro opatrovníka až 50 000 Kč.

republiky, činnost trestně odpovědné právnické osoby spočívá zcela nebo převážně v páchání trestné činnosti a současně nelze zrušit právnickou osobu, u které to vylučuje její povaha (nutnost splnění všech podmínek současně). V případě uložení tohoto trestu (právnická osoba se ruší rozsudkem soudu při současném zahájení likvidace) se dále použijí ustanovení § 70 a násl. ObchZ. Výkon trestu nastává v okamžiku nabytí rozsudku právní moci (§ 23) a právnická osoba je následně povinna uveřejnit rozsudek na vlastní náklady.

12.5 Část pátá – zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou

Pátá část obsahuje zvláštní ustanovení o právním styku s cizinou, čili o mezinárodní justiční spolupráci a podmínkách, za kterých probíhá. Za klíčové považuji zmínit to, že pro právní styk s cizinou se vždy použijí ustanovení TŘ obsažené v hlavě dvacáté páté, a proto jen ve zkratce nastíním obsah páté části zákona o TOPO.

Jednou z forem mezinárodní spolupráce je dožádání (§ 42), které funguje obdobně jako tomu je u osob fyzických, kde tento institut upravuje TŘ (hlava dvacátá pátá oddíl č. 5). Dále na převzetí a předání věci (§ 43) se využijí také ustanovení TŘ v rozsahu použitelném pro právnické osoby. Následuje § 44 pojednávající o uznání a výkonu rozhodnutí ve vztahu k cizině, který řeší otázku vlivu cizozemských rozhodnutí na trestní řízení probíhající v České republice a v této souvislosti též příslušnost soudů způsobilých k rozhodnutí.

Uznání a výkon rozhodnutí dle § 45 je rovněž plně v režii TŘ, zde je upraven postup v řízení proti osobám fyzickým. V případě peněžitých sankcí (§ 46) lze rozhodnutí na území ČR vykonat, pokud zde má odsouzená právnická osoba své sídlo nebo majetek. Trestního řádu se použije i při aplikaci § 47, uznání a výkon rozhodnutí ukládajících propadnutí nebo zabránění majetku, věci nebo jiných majetkových hodnot s členskými státy EU.

12.6 Část šestá - účinnost

Posledním ustanovením je § 48 sdělující nabytí účinnosti dnem 1. ledna 2012.
(Fenyk, Smejkal, 2012)

13 Návrhy de lege ferenda:

Během zpracovávání analýzy zákona č. 418/2011 Sb. jsem narazila na jistá místa (problematická ustanovení), která by z mého pohledu měla být řešena lépe, případně odlišně než tomu je v dnešní podobě zákona. Jistou výhodou pro mne byl fakt, že se jedná o zcela nový zákon, který obsahuje více možných podnětů pro diskusi než zákony, které již prošly několika novelizacemi, a u kterých je prostor pro nalezení nedostatků značně zúžen. Návrhy na úpravu zákona by v ideálním případě vždy měly vycházet z potřeb praxe, proto mé připomínky, které ještě praktickou aplikací podloženy nejsou, vycházejí spíše z mého osobního pohledu na problematiku především na základě nastudovaných zdrojů.

13.1 Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin § 6 – ČR

Vyjmutí České republiky z působnosti zákona o TOPO není z mého pohledu zcela jednoznačné, protože zákon č. 219/2000 Sb. rozlišuje organizační složky státu, které nejsou právnickými osobami (§ 3 zák. č. 219/2000 Sb.), a ostatní státní organizace, které jsou právnickými osobami (§ 54 a násl. zák. č. 219/2000 Sb.), přičemž podle zákona o TOPO je Česká republika právnickou osobou a současně je souborem organizačních složek státu, které nejsou právnickými osobami. Zde vidím jistý rozpor mezi vysvětlením, kdy se na Českou republiku hledí jako na právnickou osobu a kdy nikoliv. Jinými slovy řečeno, jak se tedy bude posuzovat trestní odpovědnost ostatních státních organizací, které statut právnické osoby mají. Zákon č. 219/2000 Sb. ve svém dvacátémosmém ustanovení uvádí podmínky majetkové účasti státu na jiných právnických osobách, na které ovšem zákon o TOPO dopadnout může (§ 6 odst. 2 zákona o TOPO).

Pokud by právní úprava měla zůstat v této podobě, bylo by jistě vhodné doplnit výjimku i pro ostatní státní organizace, které právnickými osobami sice jsou, ale zákon o TOPO se na ně vztahovat nebude. Já si přesto myslím, že stát i veškeré právnické

osoby jednak hospodařící se státním majetkem, ale i ty, kde stát je majetkově pouze zainteresován, by měly být z působnosti zákona o TOPO vyjmuty, jelikož v případě potrestání, stát trestá vlastně sám sebe, čili v důsledku daňové poplatníky. K tématu vyjmutí státu z působnosti zákona o TOPO jsem se již vyjadřovala v předešlé kapitole, kde uvádím jako nejvhodnější řešení vlastní zákonnou úpravu. Problém postihnout právnické osoby hospodařící se státním majetkem či s účastí státu se mi za současné politické situace zdá neřešitelný. Jednotlivci se schovávají za stát, neuznávají morální hodnoty, a jelikož to, co je tzv. státní, není vlastně ničím a zároveň všech, nevidím zde prostor pro snahu ze strany zákonodárců na současném stavu něco měnit. Z hlediska postihu konkrétních viníků (fyzických osob) je sice právní úprava podstatně propracovanější, nicméně hlavní problém shledávám v nemožnosti odhalit a následně potrestat konkrétního viníka. Problematika počínání právnických osob s majetkovou účastí státu (kde činnost vykonávají osoby fyzické) je velice složitá a za hlavní problém pokládám „nechut“ cokoliv vyšetřovat.

Z výše uvedeného spatřuji pouze jedno možné řešení, a to vyjmutí České republiky z působnosti zákona o TOPO, nicméně s jasnou definicí toho, co se rozumí pod pojmem Česká republika dle tohoto zákona.

Například: Českou republikou se ve smyslu zákona o TOPO rozumí organizační složky státu, státní organizace, dále právnické osoby hospodařící s majetkem státu a též právnické osoby s majetkovou účastí státu.

13.2 Vyloučení odpovědnosti některých právnických osob za trestný čin § 6 – právnické osoby zřízené podle zvláštního zákona

Dalším sporným místem zákona o TOPO je možnost postihu právnických osob zřízených podle zvláštního zákona. Takovou osobou je například Česká televize nebo Česká národní banka. Ačkoliv si nemyslím, že by v praxi nastala tak krajní situace, kdy by například Česká televize, mohla být potrestána zákazem činnosti či zrušením, je poněkud kuriózní, že zákonodárci tuto krajnost nevyloučili.

Zde se tedy dle mého názoru tvůrci zákona dopustili opomenutí a bylo by vhodné doplnit ustanovení § 6 zákona o TOPO o další právnické osoby, které nejsou trestně odpovědné podle tohoto zákona nebo upřesnit možné tresty pro právnické osoby zřízené na základě zvláštního zákona (například vyloučit možnost zrušení či zákazu činnosti).

13.3 Trestní odpovědnost právnické osoby § 8

Dalším, poněkud problematickým ustanovením zákona o TOPO je dle mého názoru ustanovení § 8 odst. 2b. Na základě tohoto ustanovení totiž může vzniknout trestní odpovědnost právnické osobě za jednání svého zaměstnance, jednak pokud orgány právnické osoby neprovedly opatření, která vyžadují zvláštní právní předpisy, nebo též která po nich lze spravedlivě požadovat. A právě formulace „lze spravedlivě požadovat“ dle mého úsudku není nejšťastnější. V ustanovení je sice zdůrazněno pochybení ze strany právnické osoby, ale na druhou stranu určení toho, co lze po právnické osobě za dané situace spravedlivě požadovat, může být velice subjektivní. V ustanovení by tedy mělo být jasně specifikováno, jaké jednání se očekává od právnické osoby ve vztahu ke svým zaměstnancům tak, aby nebyl prostor pro úvahy, co právnická osoba udělala či udělat měla.

Nedomnívám se, že všechny právnické osoby mají vypracované závazné interní předpisy pro své zaměstnance, stejně jako že po přijetí zákona o TOPO společnosti hromadně zahájily audity, aby byla včas zjištěna možná riziková místa, a tudíž se právnická osoba vystavuje hrozbě trestního stíhání způsobeného chybou svých zaměstnanců. Je nutné si uvědomit, že již samotné zahájení trestního stíhání může mít velký dopad na pověst právnické osoby, ačkoliv trestního jednání se dopustil zaměstnanec.

V souvislosti s výše uvedeným zastávám názor, že zákon nebyl dostatečně představen a prezentován v médiích a doba mezi odsouhlasením a nabytím účinnosti zákona byla pouhý měsíc, tudíž ani nelze objektivně po právnických osobách požadovat, aby se na tak rozsáhlou změnu ve velmi krátkém čase připravily. Zde se tedy stavím na stranu právnických osob, které se mi z pohledu ustanovení § 8 zdají poněkud

ohrožené a vystavené rizikům ze strany zaměstnanců, ale i například konkurence v rámci konkurenčního boje.

Ustanovení zákona by podle mne mělo například specifikovat povinnosti, které musí právnická osoba dodržet nebo povinnost vytvořit interní předpis pro své zaměstnance, kdy odchýlení či pochybení bude jasně identifikovatelné.

14 Závěr:

Cílem mé diplomové práce bylo analyzovat platnou právní úpravu odpovědnosti a ručení za jednání podnikatele v obchodních společnostech a velkou část práce jsem též věnovala zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. Analyzovat zákon o TOPO jsem se rozhodla z důvodu neexistence předchozí právní úpravy přímé trestní odpovědnosti právnických osob v českém právním řádu, tudíž se jedná o zcela revoluční zákon, a druhým důvodem byla bouřlivá diskuse, která provázela celý legislativní proces, a která stále trvá, jelikož zákon má jak své příznivce, tak zaryté odpůrce. Příznivci zákon vítají z důvodu stále rostoucí hospodářské kriminality ve společnosti, jelikož v důsledku stále se rozrůstajících trhů a nových kriminálních praktik se ustanovení správního práva jeví jako nedostačující. Názory odpůrců se zakládají především na faktických problémech s aplikací zákona, jedná se například o hrozbu kriminalizace podnikání, zneužití institutu trestní odpovědnosti státem nebo konkurencí v neprospěch právnických osob či duplicitu postihu právnických a fyzických osob.

Při zpracovávání práce jsem vycházela především z doporučené literatury, legislativních předpisů, odborných článků a taktéž jsem využila možnosti nahlédnout do rozsudků či usnesení Nejvyššího soudu ČR, které mi mnohdy pomohly lépe pochopit studované téma. Samostatnou část, kde navrhuji změny ve stávající legislativní úpravě, jsem vypracovávala na základě nastudovaných zdrojů týkajících se tématu trestní odpovědnosti právnických osob a mediálního prezentování zákona především v České televizi. Na základě veškerých poznatků jsem následně formulovala vlastní myšlenky do třech konkrétních návrhů.

Domnívám se, že se mi podařilo vytvořit ucelenou práci, která svým obsahem může být nápomocná k pochopení problematiky především trestní odpovědnosti právnických osob a zároveň poskytnout i úvahy k zamyšlení nad dalšími možnými změnami či doplněními zákona č. 418/2011 Sb.

Já se osobně řadím do skupiny příznivců samostatného zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, jelikož ho považuji za potřebný a navzdory kritice zdařilý. Zároveň dodávám, že je zde ještě pořád prostor pro vylepšení. Vzhledem ke krátké účinnosti

a zatím neznámé praktické aplikaci zákona ze strany soudů, je na případné úpravy ještě brzy. Rozhodně bych však právníkům osobám, které tak doposud neučinily, doporučila vypracovat interní audit, který by vedení společnosti upozornil na slabá místa, tudíž možná rizika v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Výstupem interního auditu by měl být návrh opatření vedoucí k eliminaci rizik, vytvoření interních předpisů a směrnice upravujících odpovědnost v rámci společnosti a zavedení systému průběžné a efektivní kontroly.

Závěrem bych ráda zmínila, že po celou dobu zpracovávání diplomové práce jsem se potýkala se skutečností, jak obsáhnout celou šíři problematiky, vzhledem ke svému rozsahovému omezení, a také jsem se musela vypořádat s absencí právníkého vzdělání, které by mi jistě v mnohém mou práci ulehčilo. Ráda bych, kdyby tato práce sloužila jako pomůcka k orientaci v problematice odpovědnosti, ručení či trestní odpovědnosti právnických osob především studentům neprávnických fakult, mezi které patřím i já.

14.1 Summary

In my thesis I occupy with liability and responsibility of statutory authorities and the law on criminal liability of legal persons and proceedings against them.

The first and the largest part of the thesis I identify possible ways of conduct business, especially by the rules contained in the Commercial Code, and I will be paid to the rights and obligations of the statutory authority of the company. On this basic overview is followed by chapters relating to the issue, and the responsibility and liability of the statutory authority, according to current legislation.

In the second part of the thesis I analyzed the law on criminal liability of legal persons and proceedings against them and finally I tried to formulate possible changes of this law.

Analyze this law I decided in the absence of previous legislation direct criminal liability of legal persons in the Czech legal system, so it is a completely revolutionary law, and the second reason was a stormy discussion that accompanied the entire legislative process, which still exists, as the law has both its supporters and opponents enthusiastic. That's why I focused on the law and also I wanted to create your own opinion about the topic.

During the processing of work, at the beginning I studied the literature, the legislation, some technical articles and also I took the opportunity to look into a judgment or order of the Supreme Court, which often helped me better understand the studied subject. The actual part where I'm trying to propose changes to the existing legislation, I elaborate on literature, but also I interpreted my personal opinion that I formed for monitoring the media presentation of the law primarily at Czech Television.

Finally, I would like to mention that throughout the writing, I faced with the fact covers the whole range of issues and I also lacked legal education which would facilitate my work. I believe that the thesis could serve as an aid to orientation in the area of responsibility, liability or criminal liability of legal persons primarily students from nonlegal faculties to among which I belong.

15 Seznam použitých zdrojů:

Knižní a elektronické:

1. BEJČEK, J.; HAJN, P.; KOTÁSEK, J. et al. *Nástin obchodního práva I.* 2. dotisk 2., upraveného vyd. Brno: Masarykova univerzita 2011. str. 18.
2. DĚDIČ, Jan. A KOL. *Obchodní zákoník: Komentář.* 1. vyd. Praha: Polygon, 2002. ISBN 80-7273-071-1.
3. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2011 [cit. 2013 03 11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/text2.sqw?idd=69428#prilohy>
4. ELIÁŠ/BARTOŠÍKOVÁ/POKORNÁ. *Kurs obchodního práva: Právnické osoby jako podnikatelé.* 4. vyd. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7179-800-2.
5. FENYK, Jaroslav a Ladislav SMEJKAL. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim: Komentář.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. ISBN 978-80-7357-720-9.
6. FALDYNA, František, et al. *Obchodní zákoník: Komentář.* 1. vyd. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 2000. 648 s. ISBN 8086395065.
7. GERLOCH, Aleš. *Teorie práva.* 1. vyd. Dobrá Voda u Pelhřimova: Aleš Čeněk, 2000. ISBN 80-86473-01-5.
8. HLAVÁČKOVÁ, Jitka. *Trestní odpovědnost právnických osob* [online]. 2012 [cit. 2012-11-15]. Dostupné z: <http://www.spcr.cz/pravni-aktuality/trestni-odpovednost-pravnickych-osob-2>

9. JELÍNEK, Jiří. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde Praha, a. s., 2007. ISBN 978-80-7201-683-9.
10. KAVĚNA, Martin. Trestní odpovědnost právnických osob ve vybraných státech EU. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2007 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=20954
11. KLOUČEK, Zdeněk. *Trestní odpovědnost právnických osob a státní organizace* [online]. 2011 [cit. 2013 03 11]. Dostupné z: <http://generator.citace.com/dok/pJIT5w fUQRLSHaIQ>
12. KOUKAL, Pavel. *Trestní odpovědnost obchodních společností v „roce jedna“ z pohledu Compliance* [online]. 2013 [cit. 2013 03 11]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/trestni-odpovednost-obchodnich-spolecnosti-v-roce-jedna-z-pohledu-compliance-88351.html>
13. KUČOVÁ, Jitka. *Potřebuje Česká republika trestní odpovědnost právnických osob?*. Brno, 2011/2012. Bakalářská. Masarykova univerzita.
14. LÁNSKÝ, Lubomír a Anna BARTUŇKOVÁ. *Odpovědnost za škodu a jiné následky porušení povinností v insolvenčním řízení* [online]. 2008 [cit. 2012-12-02]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/odpovednost-za-skodu-a-jine-nasledky-poruseni-povinnosti-v-insolvencnim-rizeni-52874.html%29>
15. MORÁVEK, Daniel. Nový zákon konečně v praxi, před soudem stane první firma. In: *Podnikatel.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-03-11]. Dostupné z: <http://ohrozeny.podnikatel.cz/clanky/novy-zakon-konecne-v-praxi-pred-soudem-stane-prvni-firma/>
16. Návrh poslanců Heleny Lagšádlové, Lenky Andrášové a Jany Černochové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (tisk č. 915). In: *Knihovna připravované legislativy* [online]. 2013 [cit. 2013-03-22]. Dostupné z: <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf?pid=KORN94XFAGLO>

17. *Odpovědnost v insolvenčním řízení: Odpovědnost insolvenčního správce za škodu* [online]. 2011[cit. 2012-12-05].
Dostupné z: <http://www.fabianpartners.cz/cz/insolvenčni-spravce/odpovednost-v-insolvenčním-řízení/>
18. PELIKÁNOVÁ, Irena. *Obchodní právo: Společnosti obchodního práva a družstva*. 1. vyd. Praha: ASPI a.s., 2006. 545 s. 2. díl. ISBN 8073571498.
19. RADA, Ivan A KOL. *Jednatelé s. r. o., Představenstvo a. s.: Práva, Povinnosti, Odpovědnost*. 2. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2004. ISBN 80-86131-55-6.
20. SALAJKA, Radek a Milan ŠEBESTA. *Osobní povaha výkonu funkce člena představenstva akciové společnosti* [online]. 2011[cit. 2012-12-05]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/osobni-povaha-vykonu-funkce-clena-predstavenstva-akciové-společnosti-77951.html>
21. Stanovisko prezidenta republiky. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky* [online]. 2011 [cit. 2013 03 11]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=286&CT1=4>
22. ŠÁMAL A KOL. *Trestní zákoník I.: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-109-3.
23. ŠEBEK, Přemysl. *Odpovědnost a ručení statutárních orgánů v kapitálových společnostech*. Brno, 2006/2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
24. ŠTENGLOVÁ/PLÍVA/TOMSA. *Obchodní zákoník: Komentář*. 12. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-055-3.
25. Trestní odpovědnost právnických osob mimořádné vydání newsletteru AK HJF. *Advokátní kancelář Hartmann, Jelínek, Fráňa a partneři, s. r. o.* [online]. 2012 [cit. 2013 03 13]. Dostupné z: http://www.hjf.cz/downloads/novinky/novinka_mimoradne_vydani_nl.df

26. *Trestně právní odpovědnost právnických osob* [online]. 2012[cit. 2012-11-15].
Dostupné z: http://www.sps.cz/RDS/_deail_new.asp?id=4204&type=dai
27. TVRDÍKOVÁ, Šárka. *Právní jednání podnikatele*. České Budějovice, 2010.
Bakalářská práce. Jihočeská univerzita.
28. VESELÁ - SAMKOVÁ, Klára. *Insolvenční správce* [online]. 2006[cit. 2012-11-29].
Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/insolvencni-spravce-42272.html>

Právní předpisy:

zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání

zákon č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev

zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

zákon č. 328/1991 Sb., o konkursu a vyrovnání (nahrazen insolvenčním zákonem)

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákon

zákon č. 200/1991 Sb., o přestupcích

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

zákon č. 90/2012 Sb., obchodních korporací

zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

zákon č. 219/2000 Sb. o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích

Judikatura:

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 31 Cdo 3986/2009

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 81/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 4133/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 32 Cdo 1161/2008

16 Seznam příloh:

Příloha č. 1: Návrh poslanců Heleny Langšádlové, Lenky Andrýsové a Jany Černochové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Příloha č. 2: Stanovisko vlády k návrhu na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (sněmovní tisk č. 915).

Příloha č. 3: Stanovisko prezidenta republiky, jímž vrátil Poslanecké sněmovně zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

VI. volební období

915/0

Návrh poslanců Heleny Langšádlové, Lenky Andrášové a Jany Černochové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

ZÁKON

ze dne 2013

kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

Čl. I

V § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, se za slova "legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku)," vkládají slova "lichva (§ 218 trestního zákoníku),".

Čl. II

ÚČINNOST

Tento zákon nabývá účinnosti prvním dnem druhého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení.

DŮVODOVÁ ZPRÁVA

Obecná část

Zhodnocení platného právního stavu

Ačkoli zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim nabyl účinnosti teprve k 1. lednu 2012, ukazuje se, že výčet trestných činů, kterých se podle zákona může dopustit právnická osoba, není z pohledu praxe úplný.

Především vzhledem ke stále se rozrůstajícím nekalým praktikám na poli poskytování úvěrů (ať už jsou formálně označovány jako spotřebitelské či nikoli) se jeví jako nedostatek zákona, že do seznamu trestných činů právnických osob nebyl zařazen trestný čin lichvy upravený v § 218 trestního zákona (zákon č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Lichva v rovině trestněprávní je v současné době aplikovatelná pouze na pachatele – fyzické osoby. V praxi však v řadě případů (zejména na základě poznatků nevládních organizací jako např. humanitární organizace Člověk v tísni, o.p.s.) dochází k tomu, že k lichvevým praktikám se nezdědka uchylují nebankovní poskytovatelé půjček a úvěrů z řad právnických osob.

Právní úprava trestného činu lichvy je obsažena v ustanovení § 218 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Trestného činu lichvy se dopustí ten, kdo *zneužívaje něčí rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo něčeho rozrušení, dá sobě nebo jinému poskytnout nebo slíbit plnění, jehož hodnota je k hodnotě vzájemného plnění v hrubém nepoměru, nebo kdo takovou pohledávku uplatní nebo v úmyslu uplatnit ji na sebe převede.*

Trestný čin lichvy se trestá v základní sazbě odnětím svobody až na dvě léta nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, získá-li činem uvedeným v odstavci 1 pro sebe nebo pro jiného značný prospěch, popř. spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo způsobí-li takovým činem jinému stav těžké nouze. Nejtěžší postih, konkrétně odnětí svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán, spáchá-li trestný čin lichvy čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného prospěch velkého rozsahu (tj. prospěch alespoň ve výši 5 milionů Kč).

Nemožnost trestat právnické osoby za spáchání trestného činu lichvy je tedy jednoznačně nedostatkem stávající právní úpravy, neboť podle poznatků řady nevládních organizací a jejich terénních pracovníků se trestného činu lichvy s velkou

pravděpodobností dopouštějí i osoby právnické. Zároveň je zřejmé, že nemohlo být záměrem zákonodárce znemožnit trestní sankce vůči právnickým osobám, které se prokazatelně dopouštějí trestného činu lichvy. Podvodní poskytovatelé půjček v podobě právnických osob využívají finanční tísně a důvěřivosti klientů, aby se na základě vysoce nevýhodné smlouvy o půjčce spolu s dalšími zajišťovacími prostředky dostali k majetku klienta. Využíváno je exekutorských/notářských zápisů, zajišťovacího převodu práva k nemovitosti, zástavního práva, blanco směnky apod. Půjčka ve většině případů není vyplacena vůbec nebo dochází k předání menší částky na začátku spolupráce, aby byla získána důvěra klienta.

Závěrem klientovi zůstávají jeho původní závazky, různými způsoby přichází o nemovitost a případně mu ještě hrozí další vymáhání dluhu od podvodné společnosti.

Jiní podobní poskytovatelé klientovi půjčku zamítají rovnou, nicméně vydělávají pouze na nevratném poplatku za administraci půjčky.

Řada podvodných „úvěrových“ společností také nabízí tzv. snadné řešení dluhové situace klienta prostřednictvím krátkodobé překlenovací půjčky. Dochází zpravidla k uzavření výrazně nevýhodné smlouvy o půjčce s vysokými sankcemi, s nepřiměřenými a začasté kumulovanými zajišťovacími prostředky (směnka, zástavní právo k nemovitosti, exekutorský zápis). Prostředky nejsou vyplaceny v plné výši, přesto je půjčka po uplynutí krátké sjednané lhůty vymáhána zpět. Jako řešení situace v této fázi nabízí společnost zprostředkování hypotéky. Jelikož klient sám na hypotéku nedosáhne je nemovitost převedena na jinou osobu. Z prostředků této hypotéky je „vyplacena“ fiktivní původní půjčka u společnosti, případně některý ze závazků klienta, který se vztahuje k nemovitosti. Klientovi zůstávají původní dluhy, navíc přichází o nemovitost. Klient v naději, že mu bude nemovitost převedena zpět, hradí hypotéku.

Předpokládaný hospodářský a finanční dopad navrhované právní úpravy na státní rozpočet a rozpočty obcí a krajů

Navrhovaná změna vykazuje zcela neutrální, resp. nulový dopad na veřejné rozpočty.

Zhodnocení souladu navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem ČR a s mezinárodními smlouvami podle čl. 10 Ústavy ČR

Návrh zákona není v rozporu s ústavním pořádkem, ani neodporuje mezinárodním smlouvám, kterými je Česká republika vázána.

Soulad s právem Evropských společenství

Návrh zákona je v souladu s právem Evropských společenství.

Zvláštní část

K článku I.

Lichevní praktiky provozované podvodnými poskytovateli půjček (úvěrů) se stávají významným společenským fenoménem dnešní doby, přičemž oběťmi těchto praktik nejsou zdaleka pouze příslušníci sociálně znevýhodněných nebo vyloučených společenských skupin. Naopak, tento „obchod s dluhy a chudobou“ se stále více dotýká i příslušníků středních vrstev. Za nejzávažnější – z hlediska následků – lze označit praktiky spojené s „poskytnutím“ úvěru, který je zajištěn buď směnkou, nebo zástavním právem k nemovitosti, když nezřídka se v takovém případě jedná o byt nebo dům, ve kterém dlužník bydlí i se svojí rodinou. Poskytovatelé úvěrů profitují z elementární důvěry dlužníků, že stát garantuje určitá pravidla a procesy, které zabrání, resp. neumožní těžít z nezákonných či vysoce neetických praktik, když často opak je pravdou.

Za tíseň ve smyslu trestního zákoníku je třeba považovat tíživou situaci poškozeného mimořádné povahy, která je vyvolána určitou naléhavou potřebou, jejíž uspokojení není v momentálních možnostech poškozeného. Je to např. situace, kdy v důsledku neschopnosti okamžitě splatit dříve vzniklý závazek může poškozený přijít o celý majetek. Z hlediska posouzení trestní odpovědnosti osoby, která jedná za podmínek ustanovení § 218 tr. zák. a zneužívá tíseň jiného, není vůbec podstatné, zda poškozený si takový stav tísně zapříčinil sám, nebo k němu došlo pod vlivem okolností na jeho vůli nezávislých.

Navržená novela tak má za cíl umožnit nejtvrdší, tedy trestní formu postihu výše uvedených nezákonných a nekalých praktik, přičemž z povahy trestného činu lichvy lze jednoznačně dovodit, že se jedná o trestný čin, který je způsobilá spáchat jak fyzická, tak právnická osoba.

Z hlediska legislativně technického se jedná o jednoduchou změnu zákonného textu, spočívající ve vložení příslušného odkazu na relevantní ustanovení trestního zákona upravující lichvu. Tento odkaz se vloží do seznamu trestných činů, které mohou spáchat právnické osoby, a který je obsažen v ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti

právnických osob. Navrhovaná změna si nevyžaduje žádné další změny ani v textu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ani v jiných právních předpisech.

K článku II.

Účinnost zákona se navrhuje od prvního dne druhého kalendářního měsíce následujícího po dni jeho vyhlášení.

V Praze dne 8. 2. 2013

Helena Langšádlová, v.r.

Lenka Andryšová, v.r.

Jana Černochová, v.r.

Platné znění části zákona s vyznačením změn

„§ 7

Trestné činy

Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, a to obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), svěření dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku), vydírání (§ 175 trestního zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku), sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku), pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku), výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), podvod (§ 209 trestního zákoníku), pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku), úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku), dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), **lichva (§ 218 trestního zákoníku)**, neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči

informací (§ 230 trestního zákoníku), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku), padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku), vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku), poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260 trestního zákoníku), porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku), nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku), vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 trestního zákoníku), nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 trestního zákoníku), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku),

poškození lesa (§ 295 trestního zákoníku), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 trestního zákoníku), poškození chráněných částí přírody (§ 301 trestního zákoníku), teroristický útok (§ 311 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 trestního zákoníku), přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku), nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 trestního zákoníku), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku), organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 trestního zákoníku), napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 trestního zákoníku), neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 trestního zákoníku), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení pečtidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 trestního zákoníku), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 trestního zákoníku), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod (§ 356 trestního zákoníku), účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku), podněcování k trestnému činu (§ 364 trestního zákoníku), nadřizování (§ 366 trestního zákoníku), projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku).“

Příloha

k usnesení vlády

ze dne 13. března 2013 č.

S t a n o v i s k o v l á d y

k návrhu poslankyň Heleny Langšádlové, Lenky Andrýsové a Jany Černochové na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (sněmovní tisk č. 915)

Vláda na své schůzi dne 13. března 2013 projednala a posoudila návrh zákona, kterým se mění zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a zaujala k němu toto stanovisko:

1. Vláda si je vědoma problematiky rozmachu lichvářských praktik ze strany některých nebankovních úvěrových subjektů v současné době i skutečnosti, že těmito praktikami jsou významně ohroženy již nejen skupiny sociálně znevýhodněných či vyloučených obyvatel, ale například i senioři a někteří příslušníci středně příjmových vrstev obyvatelstva. V tomto smyslu vláda obecně souhlasí se snahou navrhovatelek přispět k omezení či zabránění legální realizace těch nejhorších nekalých praktik poskytovatelů půjček, které jsou právnickými osobami.
2. Vláda nicméně stejně jako u obsahově totožného návrhu novely zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, obsaženého v nedávno posuzovaném návrhu skupiny poslanců na změnu trestního zákoníku a dalších souvisejících zákonů (sněmovní tisk č. 912) upozorňuje, že navržené doplnění výčtu trestných činů, jichž se může dopustit právnická osoba, o trestný čin lichvy se odchyľuje od současné koncepce úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických

osob a řízení proti nim. Tento zákon v současné době zakotvuje trestní odpovědnost právnických osob zásadně pouze za jednání, k jejichž trestnímu postihu Českou republiku zavazují mezinárodní smlouvy nebo právo Evropské unie (s výjimkou daňových trestných činů a trestných činů souvisejících se zadáváním veřejných zakázek, s veřejnou soutěží a veřejnou dražbou, u nichž je to odůvodnitelné jejich povahou). Navržené doplnění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je tedy třeba šířeji odůvodnit z hlediska nezbytnosti takové odchylky od současné koncepce tohoto zákona.

Parlament České republiky
POSLANECKÁ SNĚMOVNA
2011

6. volební období

286/4

Stanovisko

prezidenta republiky,

jímž vrátil Poslanecké sněmovně zákon o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Prezident republiky

V Praze dne 18. listopadu 2011

Vážená paní předsedkyně,

využívám pravomoci dané mi článkem 50 Ústavy České republiky a vracím Poslanecké sněmovně zákon ze dne 27. října 2011, o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, a zákon ze dne 27. října 2011, o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, které tvoří jeden nedílný celek.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob popírá vazbu mezi pachatelem a trestem a je spíše příkladem alibismu než důsledné snahy potrestat viníky trestných činů. Protože stát nebývá schopen odhalit konkrétní iniciátory a pachatele trestných činů konaných prostřednictvím činnosti právnických osob, hodlá trestat tyto právnické osoby jako takové. Trestné činnosti se však může dopustit pouze konkrétní člověk, nikoli instituce. Jsem přesvědčen, že proti alibismu v podobě nehledání konkrétního viníka má stát bojovat a ne mu dávat průchod. Zákon, který mi byl předložen k podpisu, tento nezodpovědný přístup posiluje.

Princip individuální trestní odpovědnosti není žádným nmoderním dogmatem. Patří k úspěchům historického vývoje na přelomu 18. a 19. století a je jedním z úhelných kamenů tzv. kontinentálního práva. Pokud je nmoderní on, pak by nutně musel být nmoderní celý koncept individuální svobody a s ní neoddělitelně spjaté individuální odpovědnosti.

Módní tendence zavádění trestní odpovědnosti právnických osob jde proti logickému trendu odbourávat institut kolektivní viny, proti možnosti přenášet vinu na jiného či ji rozkládat na větší skupinu osob. Tento zásadní důvod – že trestán má být vždy konkrétní, skutečný viník – by měl sám o sobě stačit k odmítnutí tohoto zákona.

Navíc je konkrétní podoba zákona špatně zpracována, neboť představuje jen velmi hrubou kostru procesních otázek trestního stíhání právnických osob. V praxi to nemůže stačit a soudy budou nuceny v konkrétních kauzách improvizovat a dikci zákona dotvářet. Jsem přesvědčen, že soudy takovou moc mít nemají a že by to bylo v příkrém rozporu se základním principem právního státu, kterým je právní jistota. Každý, kdo má být trestán, má znát pravidla předem. To platí obecně a v trestním právu to musí platit ještě silněji.

Připouštím, že některá odsouzeníhodná jednání jsou v praxi prováděna prostřednictvím právnických osob. Zavedení jejich trestní odpovědnosti však nic neřeší, velmi pravděpodobně jen postihne nevinné. Parlament by se měl pokusit nalézt způsob, jak taková jednání účinně, přiměřeně a dostatečně odstrašujícím způsobem trestat i při zachování principu individuální trestní odpovědnosti, tak, aby byli odhalováni skuteční viníci.

Věřím, že se poslanci nad těmito argumenty zamyslí a princip trestní odpovědnosti právnických osob odmítnou.

S pozdravem

Vážená paní
Miroslava Němcová
předsedkyně Poslanecké sněmovny
Parlamentu České republiky
Praha